kennistransfer en bedrijfsopleidingen

Uden, de schakel tussen Agrifood en Zorg

hogeschool

kennistransfer en bedrijfsopleidingen

HAS Kennistransfer en Bedrijfsopleidingen
Onderwijsboulevard 221
Postbus 90108
5200 MA ’s-Hertogenbosch
Telefoon: (088) 890 36 37

Documenttitel:	Uden, de schakel tussen Agrifood en Zorg
Projectcode:	6527GUD4
Opdrachtgever:	Gemeente Uden
Contactpersonen:	Jan van Vlijmen Gea van den Berg
Projectleider:	Jos Koenders
Projectteam:	Sjoerd Cruijsen Koen van Eijk
Plaats:	Uden
Datum:	1 juli 2015

has hogeschool

kennistransfer en bedrijfsopleidingen

Voorwoord

In opdracht van de gemeente Uden is het afstudeeronderzoek 'Uden, de schakel tussen Agrifood en Zorg' uitgevoerd door studenten van de opleiding Bedrijfskunde en Agribusiness van de HAS Hogeschool te 's-Hertogenbosch.

Het onderzoek is uitgevoerd in opdracht van de gemeente Uden om te onderzoeken hoe het gehele agrifoodcomplex van de gemeente Uden in elkaar zit en welke rol de gezondheidszorgsector speelt binnen de gemeente.

Met behulp van een kwantitatief en een kwalitatief onderzoek is bepaald welke economische waarde het agrifood- en het gezondheidszorgcomplex hebben voor Uden. In dit rapport is dit uitgedrukt in werkgelegenheid, gerealiseerde omzet en de brutowinst van de verschillende sectoren. Tevens is aandacht geschonken aan groeikansen, innovatievermogen en de samenwerkingsverbanden tussen bedrijven uit het agrifoodcomplex, de gezondheidszorgsector en het overig MKB. Dit rapport biedt de gemeente Uden meer inzicht in haar ondernemerslandschap en de (innovatieve) verbindingen die mogelijk zijn met andere sectoren binnen de gemeente. Dit biedt wederzijdse kansen, oftewel 'alleen ga je sneller, samen kom je verder'.

Graag willen wij Jan van Vlijmen en Gea van den Berg van de gemeente Uden, en Jos Koenders van HAS Hogeschool, bedanken voor de prettige samenwerking tijdens dit onderzoek.
Ten slotte willen we de andere medewerkers van de gemeente Uden en de deelgenomen bedrijven bedanken voor hun medewerking.

Wij wensen u veel leesplezier.

Sjoerd Cruijsen
Koen van Eijk

Uden, 1 juli 2015

has hogeschool

Samenvatting

De regio Noordoost-Brabant en AgriFood Capital hebben de ambitie om voorloper te worden én te blijven in de agrifoodsector binnen Nederland en Europa. Vanuit deze ambitie worden verschillende projecten bij de gemeenten in Noordoost-Brabant uitgevoerd, waaronder dit onderzoek bij de gemeente Uden. Naast het belang van de agrifoodsector, is ook de gezondheidszorgsector de laatste jaren zeer belangrijk geworden voor de gemeente Uden. Het in kaart brengen van het agrifood- en het gezondheidszorgcomplex, het bepalen van de economische waarden en het in beeld brengen van de samenwerkingsverbanden staan tijdens het onderzoek centraal. Deze worden beantwoord met de volgende hoofdvraag: "Welke mogelijkheden zijn er voor de verbetering van de ketensamenwerking tussen de bedrijven in het agrifoodcomplex en in het bijzonder de bedrijven in de gezondheidszorgsector binnen de gemeente Uden, gericht op innovatieve, economische ontwikkeling?". Voor het beantwoorden van de hoofdvraag is een kwalitatief onderzoek uitgevoerd, waar 18 respondenten van innovatieve Udense bedrijven aan hebben deelgenomen. Daarnaast is er een kwantitatief onderzoek uitgevoerd onder 343 respondenten, uitgaande van een betrouwbaarheid van 95 %.

Uden, een gemeente met 41.000 inwoners in Noordoost-Brabant, ligt op een knooppunt van belangrijke regionale eenheden: De Maashorst en De Peel. Door de ligging nabij De Maashorst kan Uden een van haar speerpunten, de regionale zorgeconomie, uitbouwen. De Maashorst biedt daarbij kansen voor verbindingen tussen natuur, gezondheid en voedsel. De 3.025 bedrijven in de gemeente Uden bieden 19.970 fulltime en 3.880 parttime banen. Hiervan biedt de agrifoodketen 3.035 fulltime en 1.145 parttime banen. Het agrifoodcomplex biedt 13.020 fulltime en 2.037 parttime banen. De gezondheidszorgsector biedt daarentegen 6.590 fulltime en 947 parttime banen. Inclusief de gezondheidszorg gerelateerde bedrijven biedt het gehele gezondheidszorgcomplex 11.503 fulltime en 2.239 parttime banen. De jaarlijkse Udense omzet is bijna 5,1 miljard euro en de brutowinst is ruim 555 miljoen euro. Hiervan realiseert de agrifoodketen gemiddeld een omzet van ruim 1,0 miljard euro met een brutowinst van 80 miljoen euro. Het agrifoodcomplex realiseert een omzet van meer dan 1,7 miljard euro met een brutowinst van 164 miljoen euro. De gezondheidszorgsector behaalt een omzet van ruim 785 miljoen euro en een brutowinst van 53 miljoen euro. Het gezondheidszorgcomplex realiseert 994 miljoen euro omzet en een brutowinst van 91 miljoen euro.

Door te leveren aan de gezondheidszorgsector genereert de agrifoodketen slechts 461.000 euro omzet met een brutowinst van 160.000 euro. Andersom genereert de gezondheidszorg een omzet van bijna 30 miljoen euro en een brutowinst van 1,5 miljoen euro uit de agrifoodsector. Van een intensieve economische onderlinge samenwerking is daarom relatief gezien weinig sprake. Mogelijke reden hiervoor is dat de sectoren niet weten wat ze (economisch) aan elkaar kunnen verdienen.

Ongeveer 84 % van de agrifoodbedrijven en 65 % van de gezondheidszorgbedrijven geven aan de komende vijf jaar gelijk te blijven of te willen groeien wat betreft de bedrijfsactiviteiten. Respectievelijk scoren zij gemiddeld een 6,9 en 7,3 voor innovatie. Bedrijven die verwachten te groeien, scoren gemiddeld hoger dan bedrijven die verwachten te krimpen. Zowel de bedrijven als de gemeente dienen innovatie te stimuleren. Door meer gebruik te maken van de combinatie voeding, gezondheid en natuur, wat allen in overmaat aanwezig is in Uden, wordt een gezonde omgeving gecreëerd. Andere aanbevelingen zijn het centraal inkopen van streekproducten, het efficiënt omgaan met reststromen en het delen van kennis tussen verschillende sectoren. Alles met als doel innovatieve, economische ontwikkeling, want stilstand is achteruitgang.

Inhoudsopgave

Voorwoord III
Samenvatting IV
1. Inleiding 7
1.1 Aanleiding 7
1.2 Probleemstelling 7
1.3 Onderzoeksvragen 7
1.4 Projectaanpak 8
1.5 Leeswijzer 8
2. Gemeente Uden 9
2.1 Ligging en aantal inwoners 9
2.2 De As50 10
2.3 AgriFood Capital en Agro-as De Peel 10
2.4 Werkgelegenheid in Gemeente Uden 11
3. Het Udense agrifoodcomplex 13
3.1 De Nederlandse agrifoodsector 13
3.2 Het agrifoodcomplex in kaart 13
3.3 Werkgelegenheid agrifoodcomplex 18
3.4 Economische betekenis agrifoodcomplex 20
4. Het Udense gezondheidszorgcomplex 23
4.1 De gezondheidszorg in Nederland 23
4.2 Opkomst van de Udense gezondheidszorg 23
4.3 Het gezondheidszorgcomplex in kaart 26
4.4 Werkgelegenheid en vestigingen gezondheidszorgsector 28
4.5 Economische betekenis gezondheidszorgcomplex 29
5. De link tussen agrifood en zorg 31
5.1 De link in cijfers 31
5.2 De link volgens ondernemers 32
6. Innovatie en toekomst 34
6.1 Innovatie 34
6.2 Resultaten onderzoek 34
6.3 Innovatieve sectoren 35
6.4 Toekomst 35

7. Conclusies en aanbevelingen 37
7.1 Conclusies 37
7.2 Aanbevelingen 40
8. Discussie 43
Literatuurlijst 44
Bijlagen 46
Bijlage 1 Enquêtevragen kwantitatief onderzoek 47
Bijlage 2 Bezochte bedrijven voor kwalitatief onderzoek 52
Bijlage 3 Begrippenlijst 54
Bijlage 4 Aantal bedrijven, dieren en hectaren primaire sector 57
Bijlage 5 Aantal primaire bedrijven per gebied in Uden 58
Bijlage 6 Vestigingen primaire bedrijven in gemeente Uden 59
Bijlage 7 Vestigingen gezondheidszorgbedrijven in gemeente Uden 60
Bijlage 8 Agri, Food & Zorg Complex gemeente Uden 61
Bijlage 9 Belangrijkste cijfers Agri, Food & Zorg Complex 62

1. Inleiding

De gemeente Uden heeft weinig inzicht in de essentie van de agrifood- en de gezondheidszorgsector en de sectoren die eraan zijn gerelateerd. Daarom is aan bedrijfskunde studenten van HAS Hogeschool te 's-Hertogenbosch de opdracht gegeven om dit in kaart te brengen. In deze inleiding worden de aanleiding van het onderzoek, de achterliggende probleemstelling, de onderzoeksvragen en de onderzoeksmethode beschreven.

1.1 Aanleiding

De regio Noordoost-Brabant en AgriFood Capital hebben als ambitie om voorloper in de agrifoodsector te worden én te blijven. Vanuit deze ambitie zijn er door studenten van de HAS Hogeschool verschillende projecten bij de gemeenten in Noordoost-Brabant, waaronder de gemeente Uden, uitgevoerd om de agrifoodsector in kaart te brengen. Daarnaast is de economische waarde van de agrifoodsector en de mogelijke samenwerkingsverbanden met andere sectoren onderzocht. Als uitbreiding op het bovengenoemde onderzoek, hebben de studenten voor de gemeente Uden hetzelfde onderzoek uitgevoerd voor de gezondheidszorgsector. Deze sector is in Uden de laatste jaren namelijk enorm gegroeid, grotendeels door de opkomst van het Zorgpark. Daarom is tevens de relatie tussen de agrifoodketen en de gezondheidszorgsector onderzocht, met als doel inzicht te krijgen in de mogelijke (innovatieve) verbindingen tussen de agrifood-, zorg- en MKB-sector.

Om het project in goede banen te leiden zijn er een aantal personen van verschillende afdelingen van de gemeente Uden bij het project betrokken. Dit zijn Jan van Vlijmen (Adviseur duurzame ontwikkeling en samenwerking), Gea van den Berg (Planoloog buitengebied), Ralf Francissen (Projectleider Zorgpark), Letty van Lieshout (Adviseur economische zaken) en Anthony Wijnen (Planoloog stedelijk gebied).

1.2 Probleemstelling

Om erachter te komen wat de economische waarde is van de agrifood- en gezondheidszorgsector, is de volgende hoofdvraag opgesteld:

"Welke mogelijkheden zijn er voor de verbetering van de ketensamenwerking tussen de bedrijven in het agrifoodcomplex en in het bijzonder de bedrijven in de gezondheidszorgsector binnen de gemeente Uden, gericht op innovatieve, economische ontwikkeling?"

1.3 Onderzoeksvragen

1. Wat is de economische waarde van de bedrijven in het agrifoodcomplex binnen de gemeente Uden en hoeveel werkgelegenheid gaat hiermee gepaard?

2. Wat is de economische waarde van de bedrijven in het gezondheidszorgcomplex binnen de gemeente Uden en hoeveel werkgelegenheid gaat hiermee gepaard?

3. In hoeverre is er onderlinge samenwerking tussen de bedrijven in de agrifoodketen en de gezondheidszorgsector en kan deze samenwerking versterkt worden, gericht op economische groei en/of het bieden van meer werkgelegenheid?

1.4 Projectaanpak

Door middel van een kwantitatief en een kwalitatief onderzoek zijn de economische waarden van het Udense agrifood- en gezondheidscomplex onderzocht. In de volgende twee paragrafen wordt dieper ingegaan op de uitvoering van het kwantitatieve en het kwalitatieve onderzoek.

1.4.1 Kwantitatief onderzoek

Voor het kwantitatief onderzoek hebben de studenten telefonisch contact opgenomen met 1.142 bedrijven en hebben zij van 343 bedrijven respons gekregen, oftewel van 30 % van de bedrijven. Deze respons heeft voldaan aan het minimaal aantal respondenten zoals weergegeven in tabel 1.1. Hiervoor is een willekeurige lijst gemaakt met alle Udense bedrijven, uit de agrifoodsector, de gezondheidszorgsector en het overige MKB. De volgende aspecten zijn hierbij onderzocht, de samenwerkingsverbanden tussen de sectoren, de gerealiseerde omzet, de brutowinst, de toekomstplannen en het innovatievermogen. Deze onderwerpen zijn verwerkt in de enquêtevragen in bijlage 1. In dit rapport zijn de belangrijkste resultaten beschreven en op basis hiervan worden de conclusies en de aanbevelingen gepresenteerd.

Tabel 1.1 Aanpak kwantitatieve onderzoek

	Waarde
Steekproefpopulatie	3.025
Betrouwbaarheid	95 %
Spreiding	50 %
Foutenmarge	5 %
Minimaal aantal respondenten	341

1.4.2 Kwalitatief onderzoek

Voor het kwalitatief onderzoek, oftewel de diepte-interviews, zijn 18 bedrijven benaderd en is gesproken met de ondernemer of een manager. Van de gesproken bedrijven is ongeveer de helft agrifood gerelateerd en de helft gezondheidszorg gerelateerd. Tijdens deze interviews is gesproken over de samenwerkingsverbanden tussen de sectoren, het innovatievermogen, de toekomst, de groeikansen en het gemeentelijk vestigingsbeleid. In bijlage 2 zijn de gesproken bedrijven weergegeven.

1.5 Leeswijzer

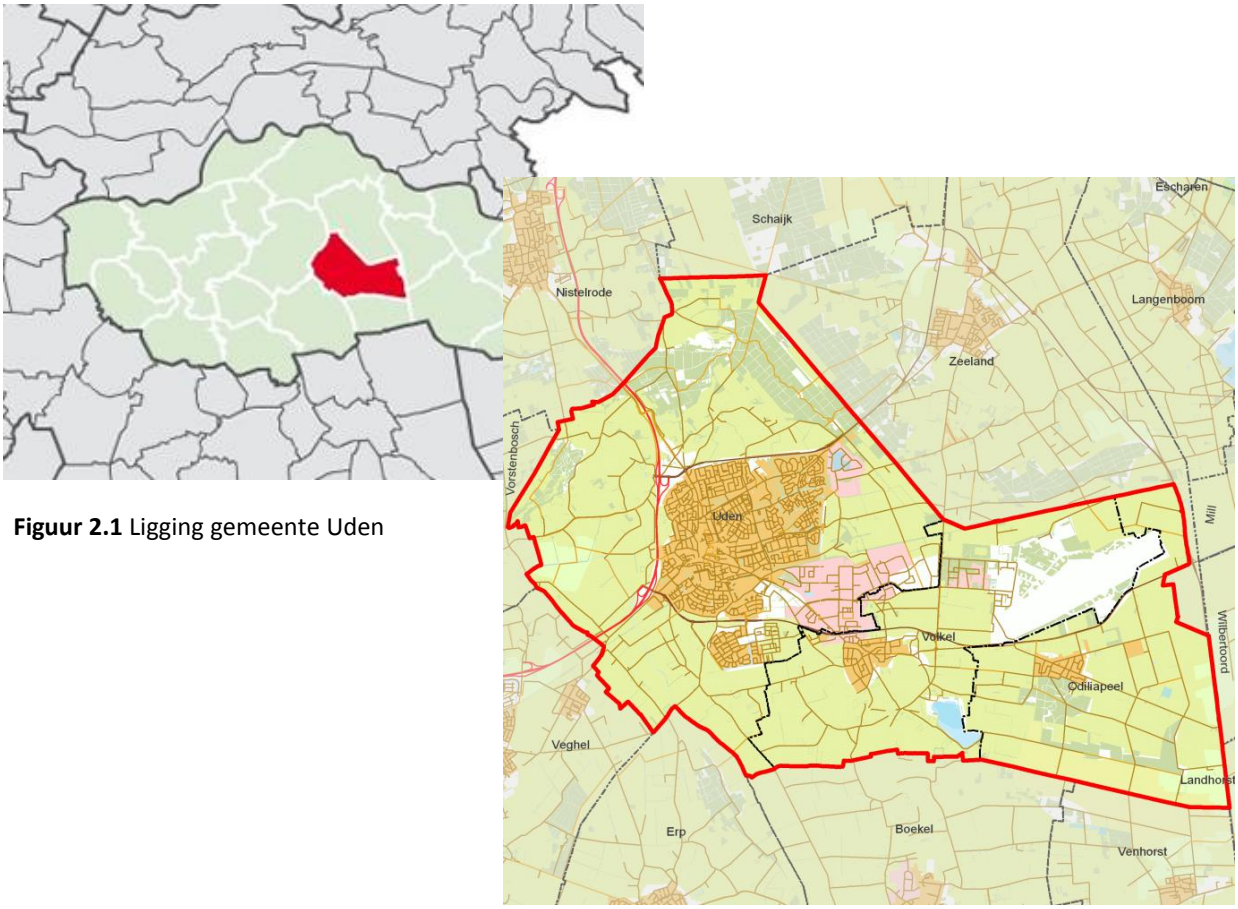
Om een indruk te krijgen van de regio waarin het onderzoek is uitgevoerd, wordt in hoofdstuk 2 ingegaan op de gemeente Uden. In hoofdstuk 3 is het gehele agrifoodcomplex toegelicht met de daarbij behorende werkgelegenheid, omzet en brutowinst zijn uitgewerkt. Ditzelfde is in hoofdstuk 4 gedaan voor het gehele gezondheidszorgcomplex in de gemeente Uden. In hoofdstuk 5 is de relatie tussen agrifoodketen en de gezondheidszorgsector toegelicht in cijfers, maar ook door middel van de gesprekken die zijn gevoerd met de ondernemers in de gemeente. Vervolgens zijn in hoofdstuk 6 het innovatievermogen en de toekomstverwachtingen van de agrifoodketen, de gezondheidszorgsector en MKB-sector beschreven. Ten slotte zijn in hoofdstuk 7 de conclusies en enkele aanbevelingen gegeven. In bijlage 3 is een begrippenlijst weergegeven om duidelijkheid te verschaffen over enkele begrippen.

2. Gemeente Uden

In dit hoofdstuk is bij een aantal zaken stilgestaan om een goed beeld te krijgen van de gemeente Uden. Allereerst wordt de ligging en het aantal inwoners besproken, vervolgens de regionale samenwerkingsverbanden, de As50, AgriFood Capital en Agro-as De Peel. Tenslotte wordt de werkgelegenheid binnen de gemeente Uden besproken.

2.1 Ligging en aantal inwoners

Uden is een middelgrote gemeente op een knooppunt van belangrijke regionale eenheden: De Maashorst en De Peel. Door de ligging nabij De Maashorst - een Landschap van Allure met thema 'Meer Maashorst, een gezond landschap' - kan Uden een van haar speerpunten, de regionale zorgeconomie, uitbouwen. De Maashorst biedt daarbij kansen voor verbindingen tussen natuur, gezondheid en voedsel. De gemeente, gelegen in Noordoost-Brabant, telt ongeveer 41.000 inwoners op een oppervlakte van ruim 67 km^2. De gemeente bestaat uit de dorpen Uden, Volkel en Odiliapeel met respectievelijk ruim 35.400, 3.400 en 2.000 inwoners.[1] In figuur 2.1 is de gemeente op schaal van Noord-Brabant (links) en ingezoomd (rechts) weergegeven. Hierbij is in de rechtse figuur de verhouding tussen de drie dorpen goed te zien.

Figuur 2.1 Ligging gemeente Uden

[1] *Stadindex* (2014)

2.2 De As50

De gemeente Uden is gunstig gelegen langs de A50. Het heeft samen met de gemeenten Oss, Veghel en Bernheze een regionale samenwerking, de As50 (figuur 2.2). De As50 richt zich op de intensivering van het ondernemersklimaat en het versterken van de regionale economie. Deze samenwerking is voornamelijk gericht op de agrifoodketen en speelt een grote rol binnen landbouw en landschap, maakindustrie en bouw, voeding en gezondheid en dienstverlening en retail. De logistieke sector is op zijn beurt weer aan al deze sectoren verbonden.[2]

Figuur 2.2 Logo As50

2.3 AgriFood Capital en Agro-as De Peel

Uden is samen met de gemeenten Oss, Veghel, 's-Hertogenbosch en Boxmeer deelnemer van AgriFood Capital (figuur 2.3). AgriFood Capital is een samenwerking tussen ondernemers, kennisinstellingen en overheden. In Noordoost-Brabant zijn veel bedrijven gevestigd die verbonden zijn aan de productie en de verwerking van voeding voor mens en dier. Deze regio heeft de totale keten van 'grond tot mond' of van 'zaadje tot karbonaadje' in de hand. De verscheidenheid van bedrijven maakt het mogelijk om als ideale proeftuin te dienen voor nieuwe technieken, producten en concepten. Ook de strategische ligging tussen vier wetenschappelijke centra in Eindhoven, Nijmegen, Tilburg en Wageningen maakt een snelle ontwikkeling in innovaties mogelijk. Door opzet van AgriFood Capital kunnen de bedrijven, overheden en kennisinstellingen meer samenwerken op het gebied van innovaties rondom voeding, gezondheid en duurzaamheid. Ook in de gemeente Uden zijn een aantal grote bedrijven gevestigd welke onderdeel zijn van de agrifoodketen, waar in het volgende hoofdstuk verder op in wordt gegaan.[3]

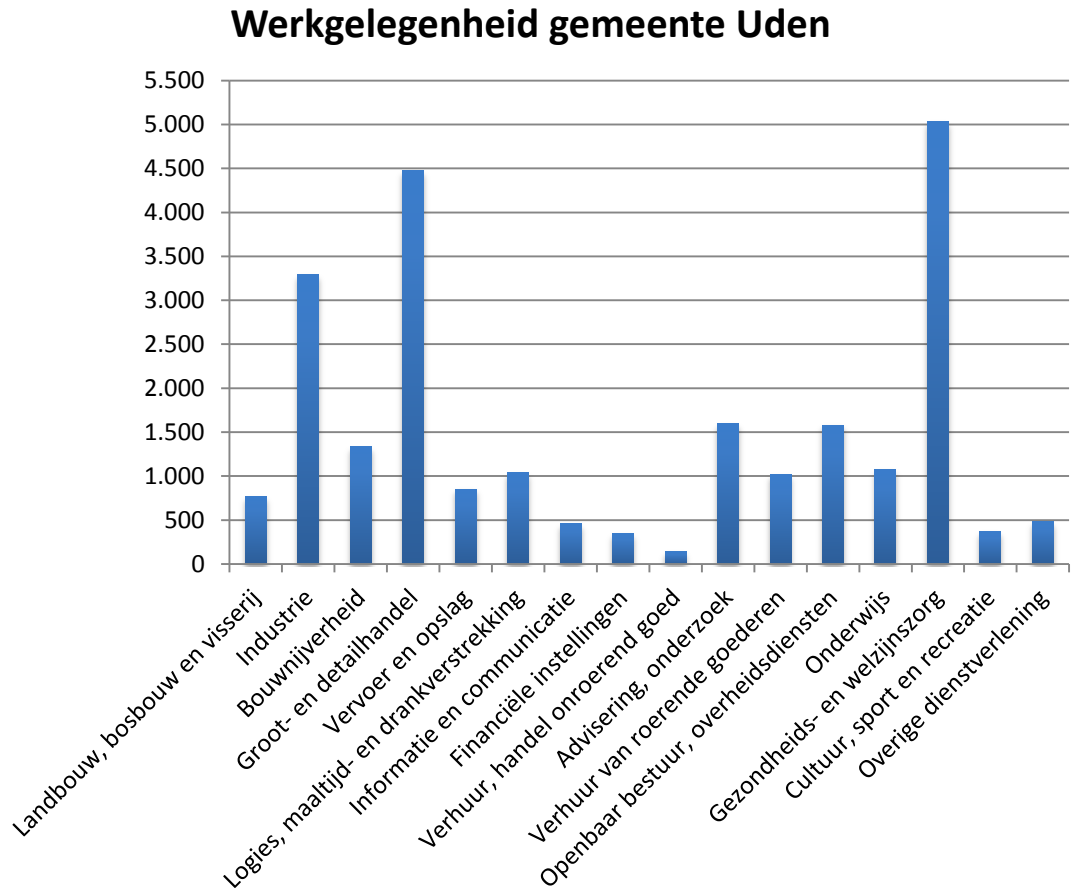
Figuur 2.3 Logo en ligging AgriFood Capital

Daarnaast is Uden een van de vijf Peelgemeenten van het initiatief Agro-as De Peel, naast Boekel, Landerd, Mill & St. Hubert en St. Anthonis. Zij werken samen om de leefomgeving in deze gebieden te verbeteren, het agrarisch landschap te versterken en de landbouw, natuur en recreatie in een goede balans te ontwikkelen. Hierbij is de samenwerking met het onderwijs en de agrarische ondernemers van belang om alles in goede banen te leiden en is het doel dat agrarische projecten zich koppelen met natuur en water.[4]

[2] *As50* (2015). Meer perspectief door samenwerking.
[3] *AgriFood Capital* (2014). Op weg naar een excellente agrifood-regio.
[4] *Brabants Dagblad* (2014). Boekel wil kartrekker zijn van 'Agro-as de Peel'.

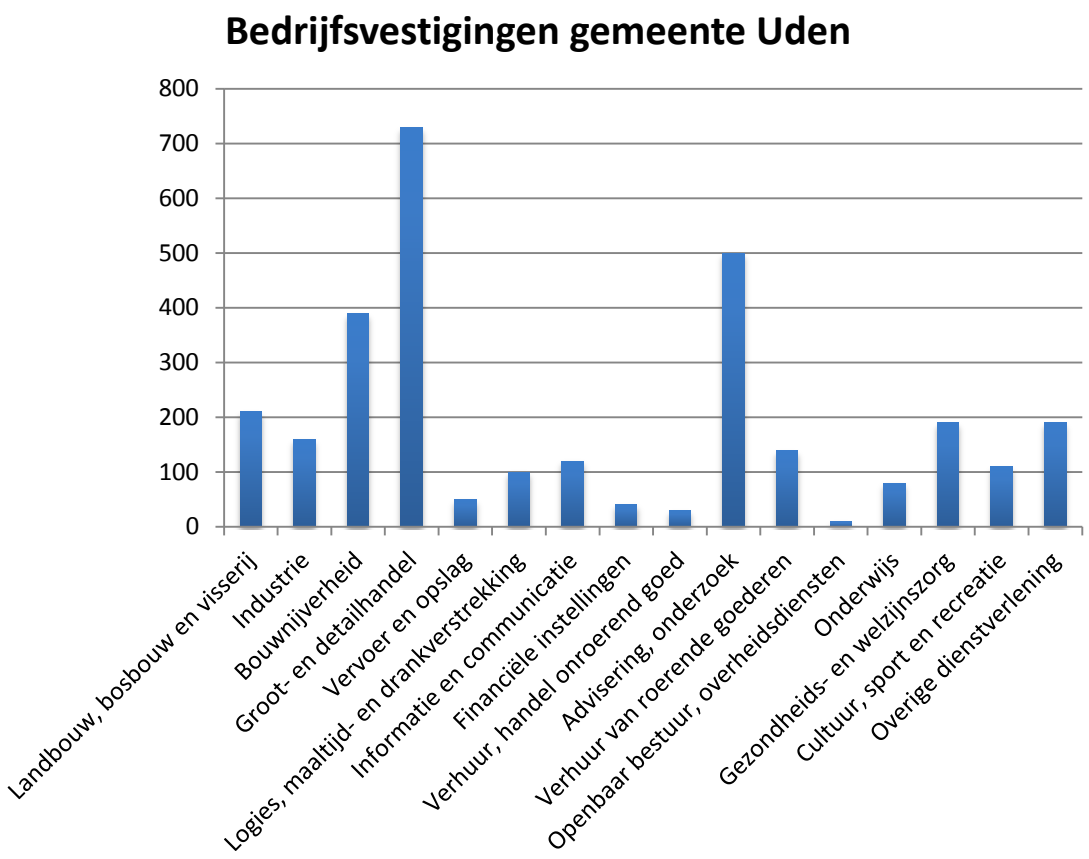
2.4 Werkgelegenheid in Gemeente Uden

De werkgelegenheid in de gemeente Uden is erg verspreid, maar er zijn drie sectoren die opvallen in het aantal banen binnen de gemeente. Deze drie sectoren zijn de gezondheids- en welzijnszorg, de groot- en detailhandel en de industrie, met respectievelijk 5.030, 4.470 en 3.290 banen. De primaire sector (Landbouw, bosbouw en visserij) is volgens figuur 2.4 ondervertegenwoordigd, maar dit heeft te maken met het feit dat hier enkel rekening is gehouden met de primaire bedrijven. Verder in het rapport wordt gesproken over de agrifoodketen, waarin zich ook bedrijven uit de industrie (verwerking) en groot- en detailhandel bevinden.

Figuur 2.4 Werkgelegenheid gemeente Uden 2014

In totaliteit biedt de gemeente Uden werkgelegenheid aan 23.850 mensen, afkomstig uit Uden en omstreken. Over het algemeen is het aantal banen in 2014 met 1,5 % gestegen ten opzichte van 2013, wat betekent dat er in dat jaar 360 banen bij zijn gekomen. Over de periode van 2010 tot en met 2014 is het aantal banen met 7,3 % gegroeid. Dit is na Sint-Oedenrode (41,5 %) de grootste groei van het aantal banen in de Noordoost-Brabant. Er is de laatste jaren een duidelijke groei te zien in de gezondheids- en welzijnszorg, vanwege de komst van ziekenhuis Bernhoven. Deze sector bevat momenteel meer dan 21 % van het totale aantal banen in de gemeente en is in de periode van 2010 tot en met 2014 met 111,4 % gestegen. Exclusief de banen bij Bernhoven, blijven er nog ruim 2.600 banen in de gezondheids- en welzijnszorg over. Als er wordt gesproken over de primaire sector betreft het een percentage van slechts 3 % van de banen in Uden.

Figuur 2.5 Bedrijfsvestigingen gemeente Uden 2014

De verdeling in het aantal banen is niet of nauwelijks terug te vinden in de verdeling van het aantal bedrijfsvestigingen binnen de gemeente Uden, zie figuur 2.5. Enkel de groot- en detailhandel is in een aantal vestigingen te relateren aan het aantal banen, maar bij de industrie en gezondheids- en welzijnszorg is dit niet terug te vinden. Bouwnijverheid en adviesbureaus hebben na de groot- en detailhandels het meeste aantal vestigingen.

3. Het Udense agrifoodcomplex

'Wat betekent het agrifoodcomplex voor de gemeente Uden?', is de vraag waar in dit hoofdstuk antwoord op wordt gegeven. Nadat het agrifoodcomplex nader wordt toegelicht, zijn ook de werkgelegenheid, het aantal vestigingen, de omzet en de brutowinst voor verschillende sectoren bepaald.

3.1 De Nederlandse agrifoodsector

De Nederlandse agrifoodsector speelt een belangrijke rol voor de nationale economie. Aan de ene kant is dit een bron van inkomsten voor werkgevers en werknemers die actief zijn in deze sector. Aan de andere kant voorziet deze sector Nederland en andere landen over de hele wereld van voedsel. Voor de gemeente Uden is de agrifoodsector nog een redelijk onbekende sector, aangezien het voor hen deels onduidelijk is welke bedrijven aanwezig zijn en wat de economische waarde van deze bedrijven is. De economische waarde kan daarbij zowel in euro's (omzet en brutowinst) als in werkgelegenheid worden uitgedrukt, beide grootheden zijn belangrijke factoren voor de gemeente. Daarnaast is het voor de gemeente van belang om te weten welke verbanden er momenteel zijn tussen de agrifood-, zorg- en MKB-sectoren binnen de gemeente Uden.

3.2 Het agrifoodcomplex in kaart

In de volgende paragrafen wordt het Udense agrifoodcomplex stap voor stap weergegeven met de belangrijkste of grootste spelers binnen de desbetreffende sectoren. Het agrifoodcomplex is een visuele weergave van de agrifoodsector en de hieraan gerelateerde sectoren en daarom is het opgedeeld in twee verschillende delen: de agrifoodketen en de agrifood gerelateerde sectoren. De agrifoodketen bestaat onder andere uit producenten, verwerkers en verkoopkanalen van food, feed en farma. De agrifood gerelateerde sectoren zijn sectoren die direct gerelateerd zijn aan bedrijven in de agrifoodketen. Deze bedrijven kunnen daarbij zowel producten en diensten leveren, als afnemen. Het toelichten van de agrifoodketen gebeurt aan de hand van het agri-gedeelte en het food, feed, farma-gedeelte. Het agri-gedeelte bestaat uit de start van de keten, waarin onder andere de producenten en verwerkers van agrarische producten te vinden zijn. In het food, feed, farma-gedeelte bevinden zich onder andere producenten van voedingsmiddelen en veevoer en de afzetkanalen zoals de groothandel en retail. De keuze voor de weergegeven bedrijven in het agrifoodcomplex is gemaakt op basis van het kwalitatieve en kwantitatieve onderzoek binnen de gemeente. Het kan daardoor zijn dat er enkele bedrijven niet weergegeven zijn, bewust of onbewust. Daarnaast is het niet mogelijk ieder bedrijf weer te geven binnen de figuur (ruimtegebrek) en daarom is de huidige selectie aan bedrijven gemaakt. Ook is het niet mogelijk om het aantal bedrijven per sector te noemen, aangezien tijdens de telefonische enquête niet uit iedere sector bedrijven gesproken zijn.

3.2.1 Agri

De eerste schakel binnen de agrifoodketen zijn de genetica- en veredelingbedrijven (figuur 3.1). Hier vindt de ontwikkeling van bestaande en nieuwe producten en rassen plaats. Zo is er onder andere een veredelaar van gladiolen gevestigd binnen de gemeente en is er een opfokbedrijf van varkens dat onder de naam van Topigs Norsvin handelt. De genetica- en veredelingsbedrijven leveren op hun beurt weer aan de primaire producenten. Dit zijn bijvoorbeeld varkens-, kippen-, melkvee-, tuin- of

akkerbouwbedrijven en zij bepalen meestal het beeld dat mensen hebben van de agrarische sector. De primaire producenten zijn voornamelijk bedrijven die handelen als VOF of als maatschap en hebben slechts enkele werknemers of familieleden in dienst. Ook is de BV sterk in opkomst, maar zijn het vooral de grotere en innovatieve bedrijven die (deels) overstappen naar deze rechtsvorm.

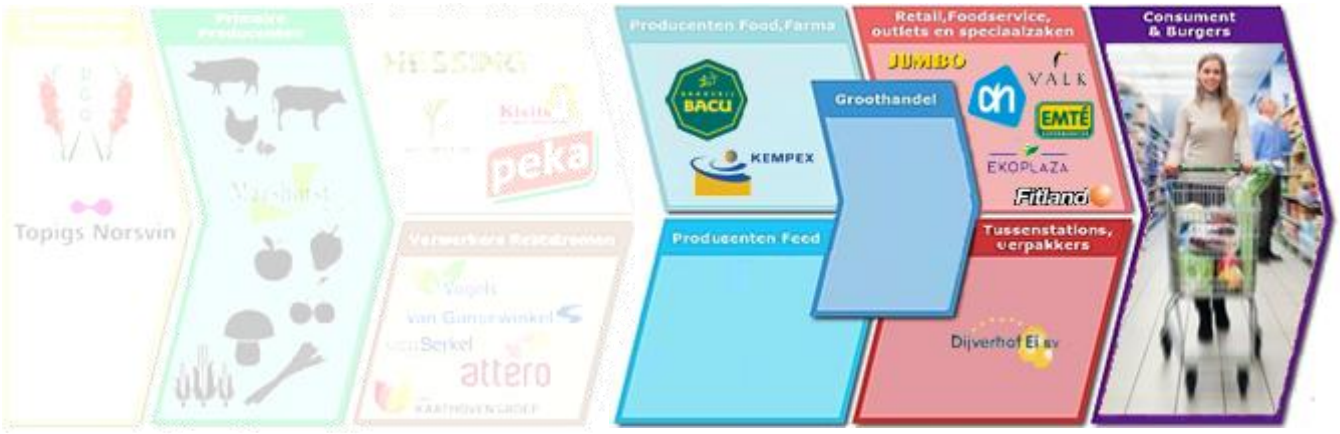

Figuur 3.1 Agri-gedeelte agrifoodketen

Een deel van de primaire producten worden geleverd aan enkele verwerkers van primaire producten, zoals aardappelverwerker Peka Kroef, groenteverwerkers Hessing Supervers en Van den Elzen preiverwerking of eierverwerker Kivits. Hessing Supervers zal haar activiteiten in de gemeente Uden echter op termijn beëindigen en op andere locaties uitbreiden. Naast Peka Kroef, Van den Elzen en Kivits zijn er qua verwerkers van primaire producten verder niet veel bedrijven in de gemeente Uden actief, deze zijn vaker te vinden in omliggende gemeenten als Veghel en Oss. Toch zijn de verwerkers die zich in Uden bevinden wel grote bedrijven die jaarlijkse veel primaire producten verwerken. Ten slotte zijn er nog enkele verwerkers van reststromen gevestigd binnen de gemeente. Hiervan zijn Attero, Van Gansewinkel, Van Berkel, Van Kaathoven en Vogels Vetrecycling enkele bekende bedrijven. Het in werking stellen van de biomassa-energiecentrale van Attero staat gepland voor juni 2015 en zal gebruikt worden om uit groenafval uit de regio, duurzame energie op te wekken. Van Gansewinkel is niet met een verwerkende fabriek in Uden gevestigd, maar heeft hier wel een opslaglocatie, vandaar de reden om dit bedrijf in de figuur op te nemen.

3.2.2 Food, Feed en Farma

Naast de producenten en verwerkers van primaire producten en reststromen, bevat het einde van de agrifoodketen ook food-, feed- en farmaproducenten en de verkoopkanalen hiervan. Ook van deze sectoren bevinden zich er enkele binnen de gemeente Uden, zoals weergegeven in figuur 3.2.

Figuur 3.2 Food, feed, farma-gedeelte agrifoodketen

Binnen de agrifoodketen wordt er onderscheid gemaakt tussen verwerkers van primaire producten en de producenten van food, feed en farma. De schakels komen veel overeen en daarom is het mogelijk dat bedrijven zich in beide schakels bevinden. Het onderscheid in dit rapport is zodanig vastgesteld, dat de verwerkers van primaire producten zich enkel met primaire producten bezig houden en hier (bijna) niets aan toe voegen, zoals Peka Kroef en Hessing. De producenten van food, feed en farma gaan een stapje verder en combineren onder andere primaire producten om tot geheel nieuwe producten te komen. Hier is BACU een voorbeeld van, dat niet alleen graan, maar ook veel andere producten gebruikt om eindproducten als brood en banket te produceren.

In dezelfde schakel als BACU bevindt zich ook een producent en handelaar van farmaceutische en veterinaire grondstoffen en eindproducten. Op het gebied van veevoederproducenten bevinden er zich tot zo ver bekend geen bedrijven binnen de gemeente. Een (dieren)winkel die op kleine schaal dier- of veevoer produceert en/of verkoopt is niet in de figuur opgenomen, aangezien dit vaak voor particulieren bedoeld is. In Uden is verder een verpakker van eieren gevestigd die deze sorteert, verpakt en verhandelt aan de binnenlandse en buitenlandse retail. Overige verpakkers, tussenstations of veilingen zijn er tot zover bekend niet actief in Uden. Ook bevinden er zich geen groothandels binnen de gemeente, maar wordt dit gebrek opgevuld door een gros aan retail- en horecabedrijven. De gemeente Uden beschikt namelijk over zo'n 12 supermarkten, ongeveer 10 hotels, enkele (voedings)speciaalzaken en een groot aantal restaurants en overige horecagelegenheden. Via deze verkoopkanalen wordt het overgrote deel van de producten uit de agrifoodketen uiteindelijk aan de consument verkocht.

Gedurende het onderzoek is geconstateerd dat er behalve de voor de hand liggende samenwerkingsverbanden, zoals een teler die zijn producten aan een verwerker levert, er ook wat minder opvallende samenwerkingsverbanden zijn. Dit is overigens niet alleen tussen bedrijven die in de figuur zijn weergegeven, maar ook tussen bedrijven die niet zijn weergegeven. Deze minder opvallende samenwerkingsverbanden zijn bijvoorbeeld primaire producenten die direct leveren aan retail- of horecabedrijven, wat niet alleen een opkomende trend in Uden is, maar ook in de rest van het land. Het verkopen van producten die direct van de primaire producenten afkomen, gebeurt in veel gevallen onder het concept streekproducten of lokale producten. Het kan daarbij overigens wel voorkomen dat primaire producten uit omliggende gemeenten bij retail- en horecabedrijven in Uden als streekproducten verkocht worden, maar dit is andersom ook mogelijk. Niet alleen het aanbod aan streekproducten stijgt, maar ook de vraag hier naar vanuit de consument neemt toe. Zij hechten er meer behoefte aan te weten wat de afkomst van producten is en van de manier waarop deze zijn geproduceerd, kortweg is er vraag naar meer transparantie in de keten. Bij streekproducten is in de meeste gevallen de link tussen product en producent bekend en daarom heeft de consument meer 'vertrouwen' in het product.

3.2.3 Agrifood gerelateerde sectoren

De vorige twee paragrafen beschreven de agrifoodketen van 'grond tot mond', oftewel vanaf de productie van primaire producten tot en met de consument. Hetgeen waarover nog niet is gesproken, zijn de bedrijven die wel gerelateerd zijn aan de agrifoodketen, maar die zich niet binnen deze keten bevinden. In het rapport worden dit de zogenaamde agrifood gerelateerde sectoren genoemd, oftewel de MKB-sector. In de MKB-sector bevinden zich onder andere de bouw- en elektrotechniek, de metaalindustrie, de logistiek, de ICT-automatisering, de gezondheidszorg, de

dienstverlening, de print & packaging (producenten verpakkingsmaterialen) en de kennisinstellingen, zij zijn namelijk deels verbonden aan de agrifoodketen. Binnen elk van deze sectoren bevinden zich bedrijven die in grote of kleine mate direct zaken doen met bedrijven uit de agrifoodketen. Mede door deze agrifood gerelateerde bedrijven zijn de bedrijven in de agrifoodketen in staat hun producten te produceren, te verwerken en te verkopen.

In de figuur 3.3 zijn er per sector enkele agrifood gerelateerde bedrijven weergegeven die direct zaken doen met bedrijven uit de agrifoodketen. Hierbij moet wel een kanttekening geplaatst worden dat het merendeel van deze bedrijven niet hun volledige omzet uit de agrifoodketen halen, maar slechts een percentage hiervan. Er zijn namelijk enkele bedrijven die zich volledig afhankelijk gemaakt hebben van bedrijven uit de agrifoodketen, zoals bedrijven die gespecialiseerd zijn in stalopbouw en -afbouw of producenten van machines, software of verpakkingen voor de agrifoodsector. Het zijn voornamelijk deze bedrijven die direct schade (kunnen) ondervinden van mindere tijden in de agrifoodsector. Met deze mindere tijden worden dan bijvoorbeeld de uitbraken van dierziekten of slechte oogsten bedoeld, maar ook perioden waarin de marktprijzen erg laag zijn. Bedrijven in de agrifoodketen hebben in deze tijden minder te besteden, wat de agrifood gerelateerde bedrijven daardoor ook direct merken.

Figuur 3.3 Agrifood gerelateerde sectoren binnen het agrifoodcomplex

Vooral in de bouw- en elektrotechniek, de metaalindustrie en print & packaging bevinden zich een redelijk aantal bedrijven die zich volledig hebben gefocust op de agrifoodketen. Dit zijn in de meeste gevallen wel de grotere bedrijven. De bouw- en elektrotechniek bevat namelijk naast grote bedrijven ook een groot aantal zzp-ers, welke zelf te werk gaan of (tijdelijk) worden ingehuurd door andere bedrijven. In de metaalindustrie en print & packaging is dit minder het geval, aangezien dit

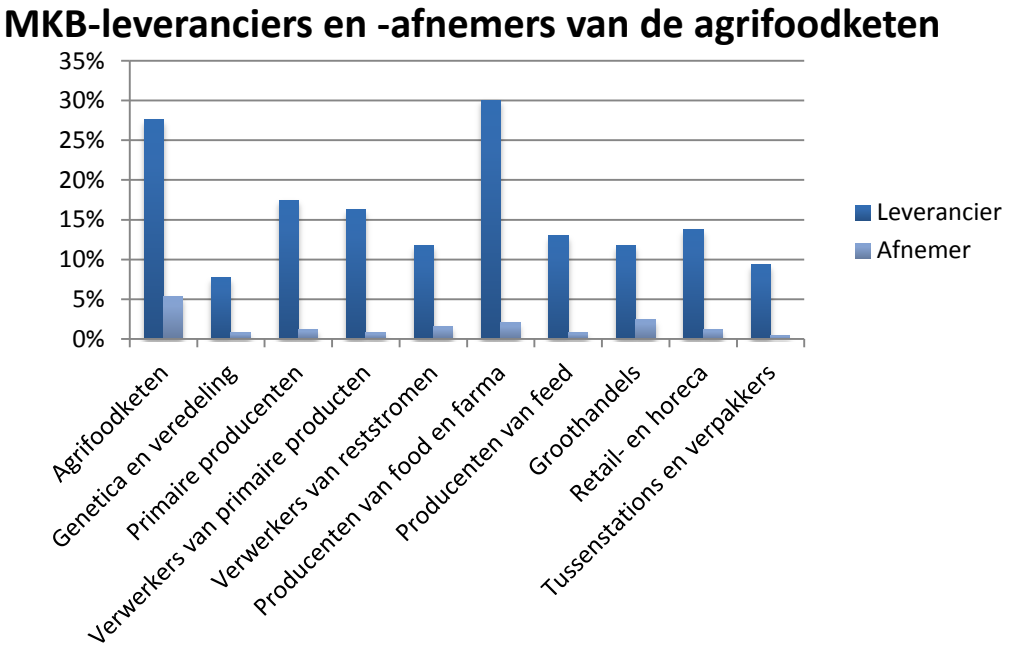
kapitaalintensievere sectoren zijn. Hetzelfde geldt voor de logistieke sector en de gezondheidszorgsector en in een wat mindere mate voor de ICT-automatisering en de dienstverlening. In deze laatste sector bevinden zich namelijk ook veel zzp-ers, maar dit zijn er beduidend minder dan in de bouw- en elektrotechniek.

3.2.4 Samenwerkingsverbanden agrifoodcomplex

Hoewel de samenwerkingsverbanden tussen de agrifood gerelateerde sectoren en de bedrijven in de agrifoodketen in de meeste gevallen wel duidelijk zijn, is dit voor de gezondheidszorg en kennisinstellingen soms wat minder duidelijk. De meeste samenwerkingsverbanden tussen de gezondheidszorg en de agrifoodketen zijn in de vorm van zorgboerderijen, het aanbieden van arbeidsplaatsen voor lichamelijk of geestelijk gehandicapten en het afnemen van voeding(supplementen of -pakketten) bij groothandels en retailers. Bij het aanbieden van arbeidsplaatsen voor lichamelijk of geestelijk gehandicapten worden in de meeste gevallen arbeidsplaatsen aangeboden door primaire producenten, verwerkers van primaire producten en reststromen, producenten van food, feed en farma en tussenstations en verpakkers. Deze sectoren zijn daar dan op ingesteld en bieden mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt de mogelijkheid om weer in het arbeidsproces te komen.

De samenwerkingsverbanden tussen de kennisinstellingen en de agrifoodketen komen voor in het aanbieden van stageplaatsen of het geven van rondleidingen op bedrijven in de agrifoodketen. Ook komt het nog weleens voor dat scholen speciale lessen/modules geven die wat meer op de agrarische sector gericht zijn, waarbij er bijvoorbeeld gastsprekers uit deze sector langskomen. Andersom is het ook mogelijk dat bedrijven bewust kennisinstellingen, zoals scholen of opleidingsbureaus, inschakelen om kennis te vergaren of projecten uit te voeren.

Van de totale MKB-sector in de gemeente Uden levert zo'n 28 % aan de agrifoodketen en neemt ongeveer 5 % van deze keten af. Dit is in figuur 3.4 weergegeven, gevolgd door hoeveel procent van de MKB-sector aan de schakels binnen de agrifoodketen levert of afneemt. Dit geldt overigens niet alleen voor de agrifoodketen in Uden, maar ook voor de agrifoodketen in het algemeen. De uitschieter binnen deze figuur is de schakel met de producenten van food en farma, waar gemiddeld 30 % van de MKB-sector producten of diensten aan levert. Hierbij moet wel rekening worden gehouden met het feit dat deze schakel uit zowel de producenten van food (19 %) en farma (11 %) bestaat, vandaar dat deze samen een hoog percentage behalen. De overige schakels van de agrifoodketen liggen qua leveranciers redelijk dicht bij elkaar (12 % - 17 %), alleen de genetica en verdeling (8 %) en tussenstations en verpakkers (9 %) liggen beduidend lager. Een mogelijke reden hiervan is dat er niet veel van dit soort bedrijven zijn en er daarom ook weinig MKB-bedrijven aan leveren. Uit de figuur blijkt dat er weinig bedrijven uit de MKB-sector afnemen van de agrifoodketen, namelijk zo'n 5 %. De groothandels, producenten van food en farma en verwerkers van reststromen hebben daarin het grootste aandeel (± 2 %).

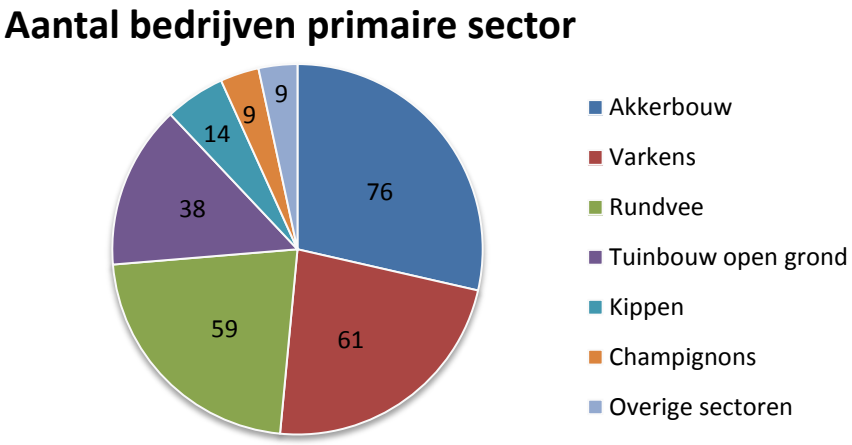
Figuur 3.4 MKB-leveranciers en -afnemers agrifoodketen

3.3 Werkgelegenheid agrifoodcomplex

Een groot deel van de werkgelegenheid in de gemeente Uden en de omliggende gemeenten is (deels) afhankelijk van bedrijven uit de agrifoodketen. Zo zijn er naast een groot aantal banen binnen de agrifoodketen, ook een groot aantal banen gerelateerd aan deze keten. Zoals eerder aangegeven is de omvang van het aantal banen in de agrifoodketen een goede graadmeter of er sprake is van goede of slechte tijden in de agrifoodsector. Meer dan genoeg reden om de agrifoodsector binnen de gemeente te behouden. Allereerst zal er beschreven worden wat de werkgelegenheid binnen de primaire sector in Uden is en dit wordt vervolgd door de werkgelegenheid in het gehele agrifoodcomplex.

3.3.1 Werkgelegenheid en vestigingen primaire sector Uden

Zoals duidelijk is gemaakt in subparagraaf 3.1.1. zijn er binnen de gemeente Uden 210 primaire bedrijven (genetica en veredelingsbedrijven en primaire producenten samen) die werk bieden aan 770 personen. Deze 770 banen bestaan uit zowel fulltime (82 %) als parttime (18 %) banen. Deze zijn verdeeld over de bedrijven uit de primaire sectoren in figuur 3.5. Hierin is te zien dat voornamelijk de

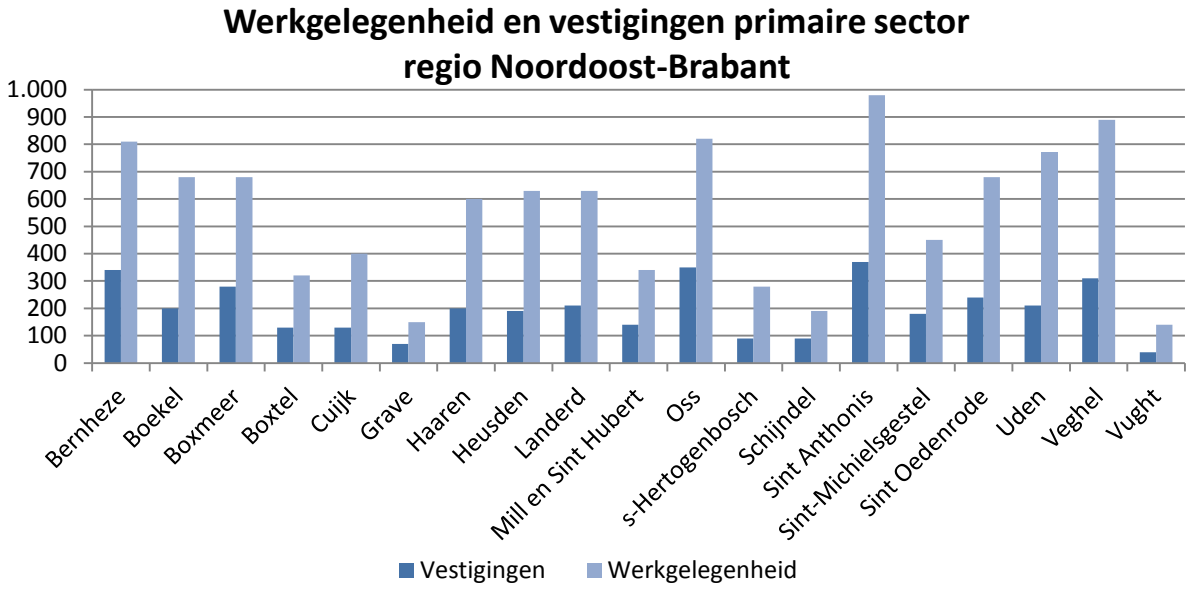

Figuur 3.5 Verhouding vestigingen primaire sectoren

akkerbouw-, varkens- en rundveebedrijven ruim vertegenwoordigd zijn binnen de gemeente. In bijlage 4 bevindt zich een uitgebreidere tabel met gegevens over de primaire sector, zoals het aantal dieren en hectaren per sector. De bedrijven in figuur 3.5 en bijlage 4 hebben mogelijk meerdere takken in de primaire sector, waardoor het totaal van het aantal bedrijven niet overeenkomt met de werkelijke 210 primaire bedrijven.

In bijlage 5 zijn het aantal primaire bedrijven per regio in de gemeente Uden weergegeven. Zoals te zien is, zijn vrijwel alle agrarische bedrijven (88 %) in de buitengebieden van Uden, Volkel en Odiliapeel gevestigd. Hierbij zijn er geen opvallende verschillen zichtbaar tussen de primaire sectoren en de gebieden, ieder gebied bevat namelijk bedrijven uit de verschillende primaire sectoren. In totaal zijn er 210 agrarische bedrijven binnen deze gemeente actief, waarbij het aandeel van Uden, Volkel en Odiliapeel respectievelijk 45 %, 19 % en 36 % is.

In figuur 3.6 zijn het aantal vestigingen en de werkgelegenheid per gemeente in de regio Noordoost-Brabant weergegeven. Hierin is te zien dat Uden na Sint Anthonis, Veghel, Oss en Bernheze de meeste werkgelegenheid biedt binnen de primaire sector. Van de 19 gemeenten in Noordoost-Brabant staat Uden daarmee op een vijfde plek. Naast de meeste werkgelegenheid bevinden zich in de gemeente Sint Anthonis ook de meeste vestigingen, terwijl Uden hierbij samen met Landerd op de zevende plaats staat. Uden biedt in vergelijking met Landerd wel 22 % meer werkgelegenheid. Wat opvalt in de figuur is dat de gemeente Uden de meeste werkgelegenheid per vestiging biedt, namelijk afgerond 4 banen (3,7 banen) per vestiging. Uden wordt op dit gebied gevolgd door Vught (3,5 banen), Boekel (3,4 banen), Heusden (3,3 banen) en 's-Hertogenbosch (3,1 banen). In bijlage 6 zijn alle vestigingen van de primaire bedrijven in Uden weergegeven.

Figuur 3.6 Werkgelegenheid en vestigingen primaire sector Noordoost-Brabant

De gemeente Uden is samen met de gemeenten Boekel, Landerd, Mill & St. Hubert en Sint Anthonis onderdeel van Agro-as De Peel. Wanneer de cijfers uit figuur 3.6 worden vergeleken tussen deze gemeenten, dan staat de gemeente Uden zowel qua vestigingen (19 %) als qua werkgelegenheid (23 %) na Sint Anthonis op de tweede plek. Daarnaast is Uden, samen met Boxmeer, Oss, 's-Hertogenbosch, en Veghel, ook onderdeel van AgriFood Capital. Binnen AgriFood Capital is 17 % van

de primaire bedrijven (vierde plaats) in Uden gevestigd en zorgt de gemeente Uden daarmee voor 22 % van de werkgelegenheid in deze sector (derde plaats).

3.3.2 *Werkgelegenheid agrifoodcomplex*

De gehele Udense bedrijvensector biedt zo'n 23.850 banen, waarvan 19.970 fulltime en 3.880 parttime banen. Een klein deel (15,2 %) van de fulltime banen bevindt zich in de agrifoodketen, het grootste deel (50,0 %) in de agrifood gerelateerde sectoren en het overige deel (34,8 %) van de fulltime banen is niet agrifood gerelateerd. Voor de parttime banen geldt dat 29,5 % hiervan zich in de agrifoodketen bevinden, 23,0 % in de agrifood gerelateerde sectoren en de overige 47,5 % parttime banen zijn niet agrifood gerelateerd. In tabel 3.1 zijn deze percentages met bijbehorende cijfers weergegeven. Procentueel gezien hebben de agrifoodketen en de niet agrifood gerelateerde sectoren meer parttime banen dan fulltime banen, terwijl dit voor de agrifood gerelateerde sectoren andersom geldt.

Tabel 3.1 Werkgelegenheid agrifoodcomplex

	Fulltime banen	Percentage	Parttime banen	Percentage
Totale Udense bedrijvensector	**19.970**	**100 %**	**3.880**	**100 %**
Agrifoodketen	3.035	15,2 %	1.145	29,5 %
Agrifood gerelateerd, waarvan	9.985	50,0 %	892	23,0 %
• *Alleen afnemend*	• 1.298	• 6,5 %	• 380	• 9,8 %
• *Alleen leverend*	• 8.407	• 42,1 %	• 489	• 12,6 %
• *Zowel afnemend als leverend*	• 280	• 1,4 %	• 23	• 0,6 %
Niet agrifood gerelateerd	6.950	34,8 %	1.843	47,5 %

Over de totale werkgelegenheid in Uden kan gezegd worden dat iets meer dan 13.000 fulltime (65,2 %) en 2.000 parttime (52,5 %) banen direct gerelateerd zijn aan de agrifoodketen. Dat betekent dat meer dan de helft van alle banen in Uden gerelateerd zijn aan de agrifoodketen, een feit waar zeker rekening mee gehouden dient te worden. Ook hier geldt dat er agrifood gerelateerde bedrijven zijn die slechts in kleine mate zaken doen met de agrifoodketen, waardoor er op die manier minder banen aan deze keten gerelateerd zijn. Dat houdt automatisch in dat er ook bedrijven zijn die volledig op de agrifoodketen gericht zijn en dat daardoor het merendeel of alle banen aan deze keten gerelateerd zijn.

3.4 Economische betekenis agrifoodcomplex

Het agrifoodcomplex zorgt niet alleen voor een groot deel van de werkgelegenheid in Uden, maar is ook van grote economische betekenis voor de gemeente. In de volgende twee subparagrafen wordt de economische betekenis toegelicht aan de hand van de omzet en de brutowinst die de bedrijven binnen Uden realiseren.

3.4.1 *Omzet*

Uit het kwantitatieve onderzoek is gebleken dat de gehele bedrijvensector in de gemeente Uden gemiddeld ruim 5,1 miljard omzet euro per jaar behaalt. Hiervan wordt ruim 20 % gegenereerd door de agrifoodketen en iets meer dan 13 % door de agrifood gerelateerde bedrijven (tabel 3.2). De niet

agrifood gerelateerde bedrijven zorgen voor de overige 66 % omzet. Bij elkaar genomen genereert het agrifoodcomplex afgerond 34 % van de omzet binnen Uden, oftewel meer dan 1,7 miljard euro omzet. Er is binnen de tabel rekening mee gehouden dat agrifood gerelateerde bedrijven niet hun volledige omzet uit de agrifoodketen behalen. Zij hebben tijdens de enquêtes aangegeven hoeveel procent van de behaalde omzet aan de agrifoodketen is gerelateerd. Op basis van deze gegevens is de agrifood gerelateerde omzet van de agrifood gerelateerde bedrijven berekend. De niet agrifood gerelateerde omzet van de agrifood gerelateerde bedrijven is opgeteld bij de omzet van de niet agrifood gerelateerde bedrijven.

	Gemiddelde jaarlijkse omzet	Percentage
Totale Udense bedrijvensector	**€ 5.062.745.984**	**100 %**
Agrifoodketen	€ 1.034.652.542	20,4 %
Agrifood gerelateerd	€ 669.418.148	13,2 %
Niet agrifood gerelateerd	€ 3.358.675.294	66,4 %

Tabel 3.2 Omzet agrifoodcomplex 2015

Hoewel de omzet niet altijd aangeeft of het een sector goed of slecht vergaat, geeft de tabel toch aan dat meer dan een derde van de totale omzet uit de Udense bedrijvensector afkomstig is uit het agrifoodcomplex. Dit complex speelt daarom dus wel degelijk een grote rol in de gemeente Uden. Naast de omzet is ook de brutowinst van de bedrijven binnen de gemeente bepaald, de volgende subparagraaf gaat hier op in.

3.4.2 Brutowinst

Aangezien de omzet niet genoeg zegt over hoe het agrifoodcomplex het economisch vergaat, is er gekozen om de brutowinst van dit complex te bepalen. De brutowinst is het bedrag wat overblijft nadat de kosten van de omzet zijn afgetrokken, voor de aftrek van onder andere de belastingen. De totale brutowinst van de bedrijvensector in de gemeente Uden ligt op bijna 555 miljoen euro, wat neer komt op een gemiddeld brutowinstpercentage van zo'n 11,0 %. Tabel 3.3 geeft per onderdeel de gemiddelde jaarlijkse brutowinst en het brutowinstpercentage weer.

Tabel 3.3 Brutowinst agrifoodcomplex 2015

	Gemiddelde jaarlijkse brutowinst	Gemiddelde brutowinstpercentage
Totale Udense bedrijvensector	**€ 555.214.312**	**11,0 %**
Agrifoodketen	€ 80.034.322	7,7 %
Agrifood gerelateerd	€ 83.473.132	12,5 %
Niet agrifood gerelateerd	€ 391.706.858	11,7 %

De agrifoodketen neemt 80 miljoen euro (14,4 %) van de totale brutowinst op zich en de agrifood gerelateerde bedrijven 83 miljoen euro (15,0 %). Dat betekent dat het agrifoodcomplex 29,4 % van de brutowinst van de totale Udense bedrijvensector genereert. Het agrifoodcomplex realiseert een gemiddelde brutowinst van 9,6 %, wat lager is dan het gemiddelde brutowinstpercentage van de gehele bedrijvensector van 11 %. Het gemiddelde brutowinstpercentage van de agrifoodketen ligt echter nog lager (7,7 %), terwijl het gemiddelde brutowinstpercentage van de agrifood gerelateerde bedrijven hoger ligt (12,5 %). Het brutowinstpercentage van de niet agrifood gerelateerde bedrijven

(verantwoordelijk voor 70,6 % van de brutowinst) ligt ook hoger dan het gemiddelde van de gehele bedrijvensector, namelijk op 11,7 %.

Aan de hand van deze cijfers kan opgemaakt worden dat de agrifood gerelateerde bedrijven het hoogste gemiddelde brutowinstpercentage hebben, gevolgd door de niet agrifood gerelateerde bedrijven. Het brutowinstpercentage van de agrifoodketen loopt echter ver achter op beide sectoren. Over dit lage brutowinstpercentage wordt vaker gesproken in de agrifoodsector, al is dit meestal in de primaire sector. De agrifoodsector is een sector waarvan de (verkoop)prijzen vaak zwaar onder druk staan. Verkoopprijzen dalen, terwijl (inkoop)kosten toenemen en daardoor nemen ook de marges sterk af. De agrifoodsector heeft namelijk te maken met verkoopprijzen die afhankelijk zijn van een groot aantal factoren (schommelingen vraag- en aanbod, weersomstandigheden, politieke invloed), waardoor de inkomsten jaarlijks behoorlijk kunnen fluctueren. Mede hierdoor biedt de primaire sector niet altijd (financiële) zekerheid en is dit een van de redenen waardoor het aantal bedrijfsopvolgers in deze sector daalt. Een opkomende trend in deze sector is daarom ook het toevoegen van waarde aan producten en deze voor hogere prijzen proberen te verkopen. Dit is bijvoorbeeld mogelijk door dier- en milieuvriendelijk te werk te gaan of op eigen initiatief producten te vermarkten.

4. Het Udense gezondheidszorgcomplex

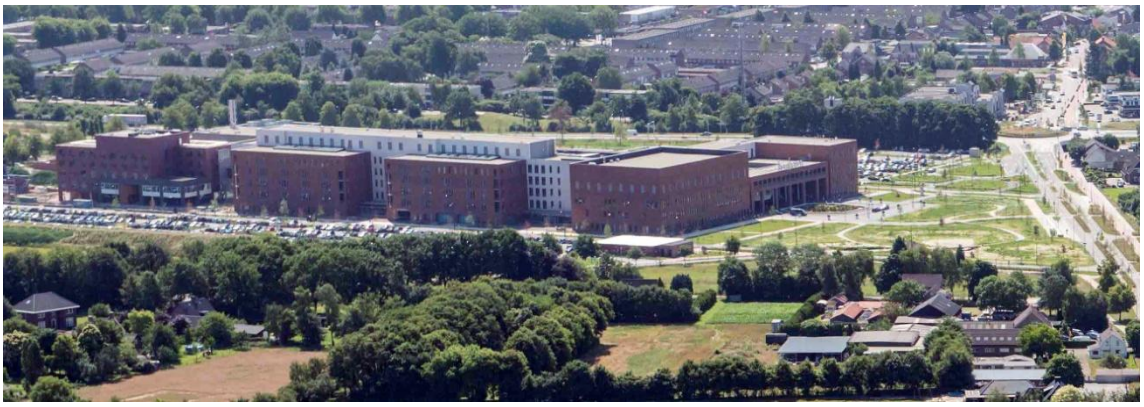
De gezondheidszorgsector is in de gemeente Uden sinds enkele jaren sterk in opkomst. In dit hoofdstuk zal ten eerste de Nederlandse gezondheidszorg kort worden toegelicht, waarna wordt ingezoomd op het Udense gezondheidszorgcomplex, de werkgelegenheid en de vestigingen en ten slotte de omzet en de brutowinst die wordt gerealiseerd binnen het complex. Het gezondheidszorgcomplex is overigens een combinatie van de gezondheidszorgsector en gezondheidszorg gerelateerde bedrijven.

4.1 De gezondheidszorg in Nederland

De gezondheidszorg in Nederland is de beste van Europa. Dit blijkt uit een onderzoek door het Zweedse onderzoeksbureau Health Consumer Powerhouse. Er wordt geconcludeerd dat Nederland een goed zorgsysteem heeft en dat volgens deze onderzoekers Nederlandse artsen en patiënten meer te zeggen hebben over de gang van zaken vergeleken met andere Europese landen. Daarentegen hebben politici, ambtenaren en zorgverzekeraars minder invloed. Uit eerder onderzoek bleek dat Nederlanders met een lager inkomen ten opzichte van landen als Duitsland, Zwitserland, Noorwegen, Engeland, Frankrijk, Canada, Australië en Zweden, moeilijker toegang hebben tot goede zorg. Daarnaast is het aantal mensen dat de zorg mijdt vanwege financiële redenen hoger dan in de eerdergenoemde landen.[5]

4.2 Opkomst van de Udense gezondheidszorg

De gezondheidszorgsector is voor de gemeente Uden de laatste jaren een zeer belangrijke sector geworden. Met de komst van ziekenhuis Bernhoven (figuur 4.1), zijn in 2013 de deuren van het Zorgpark geopend. Bernhoven is ontstaan vanuit een fusie tussen het Sint-Anna Ziekenhuis te Oss en het Sint-Joseph Ziekenhuis te Veghel en fungeert als kloppend hart van het Zorgpark.

Figuur 4.1 Bernhoven (rechts) en deel van het Zorgpark

Uden had voorheen geen enkele binding met de geschiedenis en betekenis van de voormalige ziekenhuizen van Oss en Veghel, maar ligt midden in de regio Oss-Veghel. De centrale ligging van Uden in deze regio heeft uiteindelijk de doorslag gegeven. De naam Bernhoven is afkomstig van rivieren of waterlopen, wat van toepassing is aangezien de regio in het noorden begrensd wordt door de Maas en in het zuidwesten door de Aa. 'Hoven' legt de relatie met het (voormalige) agrarische karakter van de regio en verwijst daarnaast ook naar een omheinde ruimte waarin men zich veilig

[5] *NOS* (2015). 'Nederlandse gezondheidszorg opnieuw de beste'.

voelt. Er zijn op dit moment ongeveer 2.350 personen werkzaam in het ziekenhuis, waarmee Bernhoven op dit moment verreweg de meeste werkgelegenheid biedt binnen de gemeente Uden. Zoals eerder aangegeven is Bernhoven de grootste zorgaanbieder binnen het Zorgpark, dé zorglocatie van Uden en omgeving en spil in het Regionaal Centrum voor Vitaliteit en Gezondheid (RCVG). In de volgende subparagraaf zal verder in worden gegaan op het Zorgpark.

4.2.1 Het Zorgpark

Gelegen aan de noordzijde van Uden en in de voortuin van het Landschap van Allure De Maashorst, ligt het Zorgpark. Binnen dit park staat onder andere het ondernemen op het gebied van zorg, voeding, natuur en leefstijl centraal. Het bereiken, houden of terugwinnen van gezondheid is zowel op persoonlijk als op economische en sociaal vlak zeer belangrijk. Het Zorgpark bezit deze mogelijkheden doordat het een groot aantal zorgaanbieders huisvest en goede en betaalbare zorg behoudt. Doordat het de spil is in het Regionaal Centrum voor Vitaliteit en Gezondheid en een link heeft met het natuurgebied De Maashorst, biedt het tal aan mogelijkheden voor samenwerkingsverbanden tussen zorg, voeding, natuur en leefstijl. Het doel van het Regionaal Centrum voor Vitaliteit en Gezondheid is het bevorderen van gezondheid, het bestrijden van ongezondheid en het beter afstemmen van zorg en preventie. Het Zorgpark moet hier een grote rol in (gaan) spelen. Ook binnen het samenwerkingsverband AgriFood Capital is het Zorgpark aangewezen als regionale toplocatie.[6]

In figuur 4.2 zijn enkele grote spelers in het Zorgpark weergegeven. Dit zijn onder andere het ziekenhuis Bernhoven met een 24-uurs apotheek en een huisartsenpost, een zorghotel, een kindcentrum, een mortuarium/uitvaartcentrum en een hotel/restaurant. Een multizorgcentrum (De Drie Kronen) is op dit moment nog in ontwikkeling en bestaat na afronding uit drie gebouwen met in elk diverse zorgdisciplines gebundeld. Op een oppervlakte van circa 15 hectare vinden alle activiteiten van het Zorgpark plaats. Momenteel heeft het park een bruto vloeroppervlakte van ongeveer 60.000 m^2. De prognose is dat deze op lange termijn zal gaan groeien tot ongeveer 100.000 m^2 bruto vloeroppervlakte. Het unieke aan de samenwerkingsverbanden binnen het Zorgpark is dat de bedrijven meer contact met elkaar hebben en daarmee zoveel mogelijk kunnen betekenen voor de patiënt, familie en vrienden én voor elkaar.

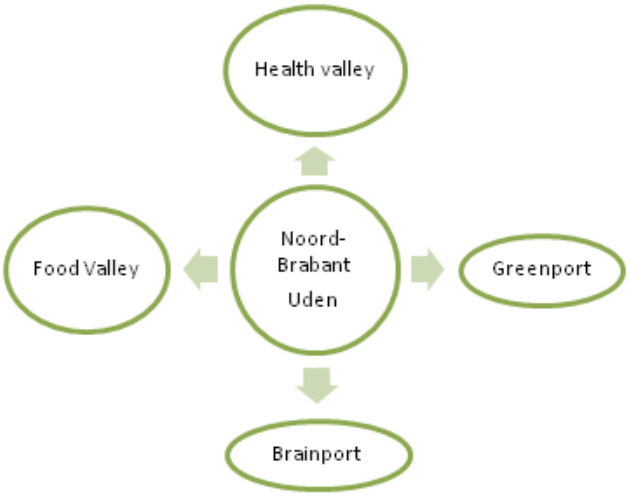
Figuur 4.2 Het Zorgpark

[6] *AgriFood Capital* (2015). Zorgpark spil in Centrum voor Vitaliteit en Gezondheid in Uden.

4.2.2 De kracht en de speerpunten van het Zorgpark

De gemeente Uden is trots op het feit dat het Zorgpark zich in Uden heeft gevestigd. Het Zorgpark is gelegen in het Regionaal Centrum voor Vitaliteit en Gezondheid. De onderstaande punten vormen de kracht van het RCVG/Uden-Noord:

- Directe verbinding 's-Hertogenbosch, Eindhoven, Nijmegen, Oss en Veghel;
- Gelegen in een groen landschap en dicht bij de stadse voorzieningen;
- Ingezet op verweving van functies;
- Toegevoegde waarde voor de regio;
- Strategische ligging tussen belangrijke 'Valleys' (figuur 4.3)[7];
- Regionale toplocatie;
- Ziekenhuis Bernhoven als belangrijke partner en kloppend hart;
- Stadsentree van Uden.

Figuur 4.3 De belangrijke Nederlandse 'Valleys'

Ten slotte heeft het Zorgpark nog enkele speerpunten opgesteld waar het mee wil uitblinken. Zes van deze speerpunten zijn in de onderstaande figuur 4.4 duidelijk weergegeven. Deze zes speerpunten zullen ieder kort worden toegelicht.

- *Krachtenbundeling:*
  Door samen te werken met bedrijven als het ziekenhuis, het herstelhotel, het uitvaartcentrum en het kindcentrum zal de zorgverlening in de regio verbeteren, maar zullen daarnaast ook de innovatiemogelijkheden toenemen. Een voorbeeld hiervan is het toekomstige multizorgcentrum.[8]

- *Innovatie keten- en ouderenzorg:*
  De gezondheidszorg in de gemeente Uden wil graag de hulp bieden aan alle ouderen door vier aspecten samen te brengen, namelijk zorg, welzijn, gezondheid en wonen. Op deze manier wordt geïnnoveerd in het bieden van meerwaarde voor de cliënten. Deze aanpak leidt uiteindelijk tot een kwaliteitsverbetering van de leefbaarheid en gezondheid in de regio.[9]

Figuur 4.4 Speerpunten Zorgpark

[7] *Regio Foodvalley* (2015).
[8] *VVD Leefbaar Uden* (2014).
[9] *Thuiszorg Pantein* (2015). Ketenzorg.

- *Ziekenhuis Bernhoven spil en aanjager:*
  Bernhoven, ook wel het kloppend hart van het Zorgpark, is het punt waar andere bedrijven in het Zorgpark bij aangesloten zijn. Zorg- en herstelhotel Udens Duyn, Kindcentrum Het Groene Huis, Uitvaartcentrum Cereshaege en het toekomstige multizorgcentrum De Drie Kronen zijn voorbeelden van spelers die korte lijnen hebben met Bernhoven en hier grotendeels van afhankelijk zijn.

- *Natuur als drager en onderscheidend element:*
  De Maashorst wordt als een belangrijke kwaliteit van het Zorgpark gezien. De relaties tussen natuur, gezondheid, voedsel en economie zijn hier namelijk zeer sterk vertegenwoordigd. Het project 'sneller genezen in de natuur', dat onder andere door bedrijven en instanties als Bernhoven, stichting Maashorst, de gemeente en de provincie wordt ondersteund, is een goed voorbeeld van een innovatief concept binnen dit kader.

- *Zorgpark als best practice:*
  Het Zorgpark heeft het doel om zoveel mogelijk te kunnen betekenen voor de patiënt. Door het geheel van dit concept zijn de lijnen tussen de bedrijven kort en worden de patiënten niet van het kastje naar de muur gestuurd. Dit leidt tot een goede samenwerking tussen bedrijven en tevreden patiënten.

- *Verbinden netwerken:*
  Het Zorgpark heeft een regionale functie en ondersteuning van de regio Noordoost-Brabant hierbij is essentieel. Binnen deze samenwerking is het Zorgpark als een toplocatie aangewezen en wordt er gezocht naar de belangrijke verbindingen/cross-overs met de agrifoodketen. Dit kan in de vorm van het lokaal inzetten van de voedselproductie en -verwerking om (het herstel van) de gezondheid te bevorderen. Het verbinden van de netwerken tussen het Zorgpark en de agrifoodketen is daarom onmisbaar.

4.3 Het gezondheidszorgcomplex in kaart

In het vorige hoofdstuk is het agrifoodcomplex van de gemeente Uden geheel toegelicht, in de volgende paragrafen wordt het Udense gezondheidszorgcomplex stap voor stap weergegeven. Hierin worden de belangrijkste of grootste spelers binnen de desbetreffende sectoren genoemd. Het gezondheidszorgcomplex is een visuele weergave van de gezondheidszorgsector en de hieraan gerelateerde sectoren. De keuze voor de weergegeven bedrijven in het gezondheidszorgcomplex is gemaakt op basis van het kwalitatieve en kwantitatieve onderzoek binnen de gemeente. Het kan daardoor zijn dat er enkele bedrijven niet weergegeven zijn, bewust of onbewust. Daarnaast is het niet mogelijk ieder bedrijf weer te geven binnen de figuur (ruimtegebrek) en daarom is de huidige selectie aan bedrijven gemaakt. Ook is het niet mogelijk om het aantal bedrijven per sector te noemen, aangezien tijdens de telefonische enquête niet uit iedere sector bedrijven gesproken zijn.

4.3.1 Het gezondheidszorgcomplex

In deze paragraaf zal het gezondheidszorgcomplex behandeld worden (figuur 4.5). Zoals eerder vermeld is Bernhoven een belangrijke schakel in de gezondheidszorgsector, maar ook een bedrijf als IBN betekent veel voor de werkgelegenheid. IBN brengt namelijk mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt, dus mensen met een beperking, succesvol aan een betaalde baan.

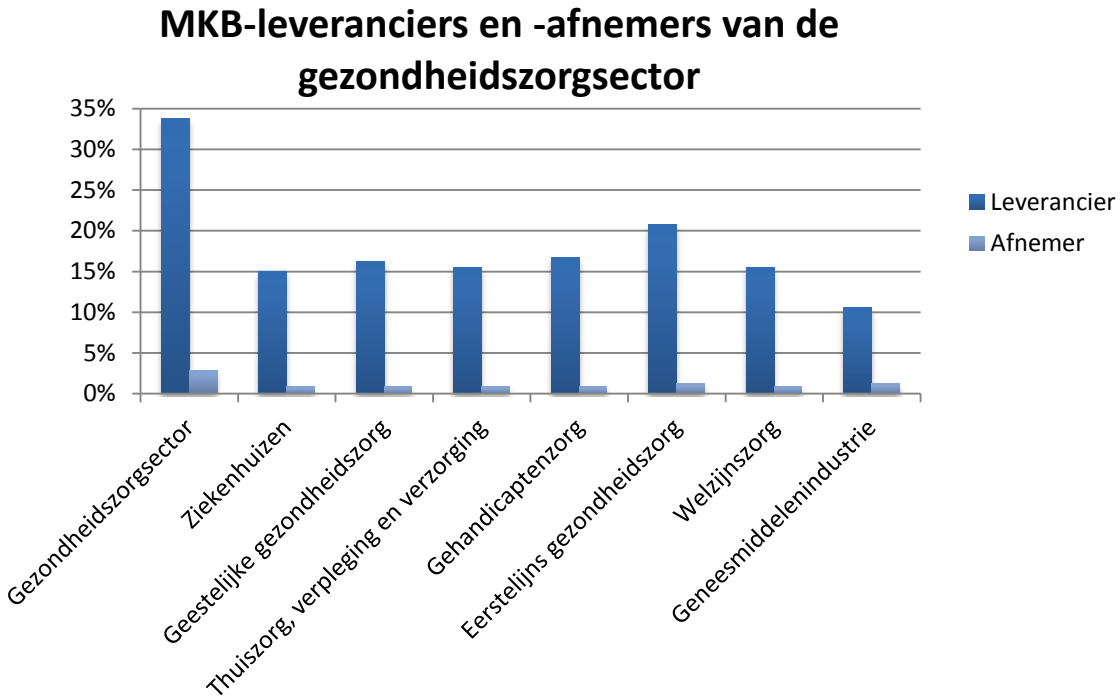

Figuur 4.5 Het gezondheidszorgcomplex

Binnen de gemeente Uden zijn er veel bedrijven die gerelateerd zijn aan de gezondheidszorgsector. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt tussen bedrijven in de bouw- en elektrotechniek, de metaalindustrie, de logistiek, de ICT, de lifetech, de farmaceutica en de dienstverlening. Er zijn een aantal bedrijven die niet alleen leveren aan de agrifoodketen, maar ook producten en/of diensten leveren aan de gezondheidszorgsector. Een voorbeeld hiervan is transportbedrijf Van den Heuvel, die voor beide sectoren logistieke diensten verricht. De lifetech-sector (producenten van machines en apparaten voor de gezondheidszorgsector) vormt een belangrijke sector voor de gemeente Uden. Gelet op alle bedrijven die binnen deze sector vallen, komt men erachter dat er veel materialen, hulpmiddelen en machines worden geproduceerd die worden gebruikt door de gezondheidszorgbedrijven, maar ook direct door de consument. Zo zijn er bedrijven gevestigd die onder andere contactlenzen, hartkleppen en beademingssystemen produceren. Zo is te zien dat deze sector nauw betrokken is bij de directe gezondheidszorg die wordt verleend aan de patiënten.

4.3.2 Samenwerkingsverbanden gezondheidszorgcomplex

Meer dan een derde van de bedrijven uit de MKB-sector in Uden levert aan de gezondheidszorg, zoals in figuur 4.6 te zien is. Dit is niet alleen binnen de gezondheidszorg in Uden, maar over de

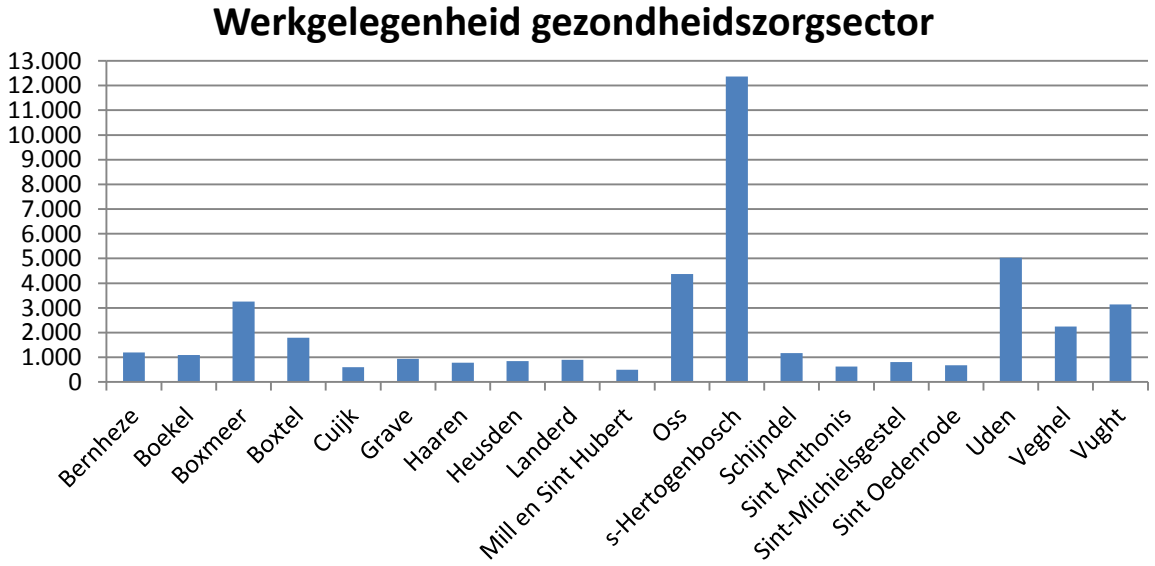

Figuur 4.6 MKB-leveranciers en -afnemers gezondheidszorgsector

gezondheidszorg in het algemeen. De meeste bedrijven uit de MKB-sector leveren aan de eerstelijns gezondheidzorg (21 %). De eerstelijns gezondheidszorg bestaat onder andere uit huisartsen, tandartsen, fysiotherapeuten, apothekers en gezondheidscentra. Over het algemeen bevinden zich in deze schakel van de gezondheidszorg de meeste bedrijven, wat verklaart waarom hier veel MKB-bedrijven aan leveren. De overige schakels liggen procentueel gezien redelijk dicht bij elkaar, alleen de geneesmiddelenindustrie ligt beduidend lager. Hiervan zijn minder bedrijven aanwezig, waardoor slechts 11 % van de bedrijven uit de MKB-sector aan deze schakel leveren. Het valt direct op dat er zeer weinig MKB-bedrijven van de gezondheidszorgsector afnemen (3 %). Dat komt doordat deze sector voornamelijk particulier handelt en (bijna) geen producten of diensten levert aan de MKB-sector.

4.4 Werkgelegenheid en vestigingen gezondheidszorgsector

Zoals eerder gezegd betekent de gezondheidszorgsector veel voor de gemeente Uden. Dit is ook te concluderen uit figuur 4.7. Uden biedt na 's-Hertogenbosch de meeste banen in de gezondheidszorg, vergeleken met alle gemeenten uit Noordoost-Brabant.

Figuur 4.7 Werkgelegenheid gezondheidszorgsector 2014

Op basis van het aantal vestigingen staat Uden op de derde plek na 's-Hertogenbosch en Oss, zie figuur 4.8. Wat opvalt is dat Uden na de gemeente Boekel de meeste werkgelegenheid per vestiging

Figuur 4.8 Vestigingen gezondheidszorgsector 2014

biedt, namelijk afgerond 27 banen (26,5 banen) per vestiging. De gemeente Boekel biedt 36 banen (36,3 banen) per vestiging en na Uden biedt Boxmeer met 19 banen de hoogste werkgelegenheid per vestiging. In bijlage 7 zijn alle vestigingen van gezondheidszorgbedrijven in de gemeente weergegeven.

Zoals in het vorige hoofdstuk is weergegeven zijn er in totaal 19.970 fulltime en 3.880 parttime banen. De Udense gezondheidszorgsector biedt een derde van het totaal aantal fulltime banen en bijna een kwart van het aantal parttime banen. Het gezondheidszorgcomplex biedt 4.900 fulltime banen en bijna 1.300 parttime banen. Bovenstaande houdt in dat er in totaal 13.500 banen gerelateerd zijn aan Udense de gezondheidszorgsector. In tabel 4.1 zijn de bovengenoemde cijfers nogmaals schematisch weergegeven.

Tabel 4.1 Vestigingen gezondheidszorgsector 2014

	Fulltime banen	Percentage	Parttime banen	Percentage
Totale Udense bedrijvensector	19.970	100 %	3.880	100 %
Gezondheidszorg	6.590	33,0 %	947	24,4 %
Gezondheidszorg gerelateerd, waarvan	4.913	24,6 %	1.292	33,3 %
• *Alleen afnemend*	• 60	• 0,3 %	• 0	• 0,0 %
• *Alleen leverend*	• 2.736	• 13,7 %	• 206	• 5,3 %
• *Zowel afnemend als leverend*	• 2.117	• 10,6 %	• 1.086	• 28,0 %
Niet gezondheidszorg gerelateerd	8.467	42,4 %	1.641	42,3 %

4.5 Economische betekenis gezondheidszorgcomplex

De gezondheidszorgsector in Uden heeft een grote economische betekenis voor de gemeente. Dit was zojuist te zien in de werkgelegenheid, maar in deze paragraaf zal in worden gegaan op de gerealiseerde omzet en de brutowinst van het gezondheidszorgcomplex.

4.5.1 Omzet

Uit het kwantitatieve onderzoek is gebleken dat de gezondheidszorgsector van de gemeente Uden een omzet genereert van ruim 785 miljoen euro (tabel 4.2). Daarnaast leveren er Udense MKB-bedrijven aan de gezondheidszorgsector, waaruit bijna 209 miljoen euro omzet wordt gegenereerd. Dit betekent dus dat er in het gezondheidszorgcomplex een omzet wordt gerealiseerd van 994 miljoen euro, oftewel 19,6 % van de totale omzet van 5,1 miljard euro. Het percentage omzet van de gezondheidszorg gerelateerde bedrijven dat niet gezondheidszorg is gerelateerd, is gerekend onder de niet gezondheidszorg gerelateerde omzet.

Tabel 4.2 Omzet gezondheidszorgsector 2015

	Gemiddelde jaarlijkse omzet	Percentage
Totale Udense bedrijvensector	**€ 5.062.745.984**	**100 %**
Gezondheidszorg	€ 785.474.577	15,5 %
Gezondheidszorg gerelateerd	€ 208.567.088	4,1 %
Niet gezondheidszorg gerelateerd	€ 4.068.704.319	80,4 %

4.5.2 Brutowinst

Wanneer het gemiddelde brutowinstpercentage tegenover de omzet wordt gezet, wordt er bijna 53 miljoen euro aan brutowinst gegenereerd in de gezondheidszorgsector (tabel 4.3). Wanneer het bedrag aan brutowinst wordt gedeeld door de omzet van de gezondheidszorg, heeft de sector te maken met een gemiddeld brutowinstpercentage van 6,7 %.

Tabel 4.3 Brutowinst gezondheidszorgsector 2015

	Gemiddelde jaarlijkse brutowinst	Gemiddelde brutowinstpercentage
Totale Udense bedrijvensector	**€ 555.214.312**	**11,0 %**
Gezondheidszorg	€ 52.745.233	6,7 %
Gezondheidszorg gerelateerd	€ 38.039.170	18,0 %
Niet gezondheidszorg gerelateerd	€ 464.429.909	11,4 %

Gelet op de leverende MKB-bedrijven, wordt er een brutowinst gerealiseerd van bijna 38 miljoen euro, oftewel 6,9 % van de totale brutowinst. Gemiddeld genomen is het brutowinstpercentage van het gezondheidszorgcomplex 9,1 %, wat betekent dat er in totaal ongeveer 91 miljoen euro brutowinst wordt gerealiseerd. Om een vergelijking te maken wordt er in de niet gezondheidszorg gerelateerde sector gemiddeld 11,4 % brutowinst gerealiseerd.

Opvallend is het grote verschil in de brutowinst tussen de gezondheidszorgsector en de gezondheidszorg gerelateerde sector. Een aantal bedrijven in de gezondheidszorgsector maken geen winst (niet commercieel gericht), waardoor zij het sectorgemiddelde omlaag halen. Veel dienstverlenende bedrijven die leveren aan de gezondheidszorgsector hebben een hoge brutowinst, omdat de kosten voornamelijk bestaan uit arbeidskosten en zeer lage inkoopkosten. Vandaar dat het brutowinstpercentage van de gezondheidszorg gerelateerde bedrijven redelijk hoog ligt.

5. De link tussen agrifood en zorg

In de vorige hoofdstukken zijn het agrifood- en het gezondheidszorgcomplex binnen de gemeente Uden uitgewerkt. Vervolgens is ook ingegaan op de relaties van beide sectoren met de MKB-sector. Daarentegen is er nog niet stilgestaan bij de relaties tussen de agrifoodketen en de gezondheidszorgsector. In dit hoofdstuk zal hierop verder in worden gegaan.

5.1 De link in cijfers

Dat er relaties zijn tussen de agrifoodketen en de gezondheidszorgsector is duidelijk, maar wat dit voor economische waarde heeft voor beide sectoren is nog onduidelijk. Aan de hand van het kwantitatieve onderzoek is duidelijk geworden wat beide sectoren aan elkaar 'verdienen'. In tabel 5.1 zijn de omzet en brutowinst van de agrifoodketen, gezondheidszorgsector en MKB-sector weergegeven. De dikgedrukte cijfers betreffen de sectoren in het algemeen en de bijbehorende percentages geven aan hoeveel procent van de totale Udense omzet of brutowinst zij genereren.

Tabel 5.1 Omzet en brutowinst agrifoodketen en gezondheidszorgsector 2015

	Gemiddelde jaarlijkse omzet	**Percentage**	**Gemiddelde jaarlijkse brutowinst**	**Percentage**
Totale Udense bedrijvensector	**€ 5.062.745.984**	**100 %**	**€ 555.214.312**	**100 %**
Agrifoodketen	**€ 1.034.652.542**	**20,4 %**	**€ 80.034.322**	**14,4 %**
Gezondheidszorg gerelateerd	€ 461.441	0,04 %	€ 157.659	0,2 %
Niet gezondheidszorg gerelateerd	€ 1.034.191.102	99,96 %	€ 79.876.663	99,8 %
Gezondheidszorg	**€ 785.474.577**	**15,5 %**	**€ 52.745.233**	**9,5 %**
Agrifood gerelateerd	€ 29.737.289	3,8 %	€ 1.486.864	2,8 %
Niet agrifood gerelateerd	€ 755.737.288	96,2 %	€ 51.258.369	97,2 %
MKB-sectoren	**€ 3.242.618.865**	**64,0 %**	**€ 422.434.757**	**76,1 %**
Agrifood én gezondheidszorg gerelateerd	€ 1.118.453.611	34,5 %	€ 97.657.426	23,1 %
Overige MKB-sectoren	€ 2.124.165.254	65,5 %	€ 324.777.331	76,9 %

De agrifoodketen is opgedeeld in een gedeelte dat aan de gezondheidszorgsector levert (8,2 %) en een gedeelte dat dit niet doet (91,8 %). Ondanks dat iets meer dan 8 % van de bedrijven uit de agrifoodketen leveren aan de gezondheidszorgsector, wordt hier slechts 0,04 % van de totale omzet en 0,2 % van de brutowinst vandaan gehaald. De 461.000 euro omzet die de agrifoodketen uit leveringen aan de gezondheidszorgsector ontvangt zal in werkelijkheid waarschijnlijk meer zijn. Veel van de bedrijven uit de gezondheidszorg kopen namelijk voeding(supplementen- en pakketten) bij groothandels en retailers, maar hebben dit tijdens de enquête niet aangegeven. Ondanks dat dit duidelijk is uitgelegd hebben veel van de respondenten niet het idee gehad dat de groothandels en retailers onder de agrifoodketen vallen. Zij hebben aangegeven dat zij hier geen zaken mee deden, maar logischerwijs zou dit wel zo 'moeten' zijn. Op die manier verdient de agrifoodketen in werkelijkheid dus meer aan de gezondheidszorg dan zoals is weergegeven in tabel 5.1.

Ook de gezondheidszorg is opgedeeld in een gedeelte dat aan de agrifoodketen levert (4,2 %) en een gedeelte dat dit niet doet (95,8 %). Zoals de percentages aangeven levert slechts een klein deel van de bedrijven uit de gezondheidszorgsector aan de agrifoodketen. Dit is grotendeels in de vorm van het bieden van werk aan mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. De gezondheidszorgsector in Uden realiseert zo'n 3,8 % van de omzet door te leveren aan de agrifoodketen. Qua brutowinst houdt de sector een lager percentage over door te leveren aan de agrifoodketen, namelijk ongeveer 2,8 %.

Ongeveer 12,5 % van de Udense bedrijven uit de MKB-sectoren leveren zowel aan de agrifoodketen, als aan de gezondheidszorgsector. De overige 87,5 % leveren of aan één van de sectoren of aan geen van beide. De MKB-sectoren die aan de agrifoodketen én de gezondheidszorgsector leveren, halen hier een omzet van bijna 1,1 miljard euro uit en een brutowinst van ongeveer 98 miljoen euro. Dit is respectievelijk 34,5 % van de omzet van de MKB-sector en 23,1 % van de brutowinst van de MKB-sector. Vergelijkend met de economische betekenis die de agrifoodketen en gezondheidszorgsector voor elkaar hebben, heeft de MKB-sector economisch gezien een veel groter aandeel in beide sectoren.

5.2 De link volgens ondernemers

Gedurende het kwalitatieve onderzoek hebben verschillende bedrijven in de agrifoodketen en de gezondheidszorgsector een en ander verteld over de relaties die zij met hun eigen sector en andere sectoren hebben. Op deze relaties zal in deze paragraaf verder worden ingezoomd. Hierbij kan gebruik worden gemaakt van bijlage 8, waarin het Agri, Food & Zorg Complex is weergegeven. Het Agri, Food & Zorg Complex is een combinatie van het agrifood- en gezondheidszorgcomplex in één figuur.

IBN heeft in de gemeente Uden een degelijke relatie met de agrifoodketen. IBN is een bedrijf dat mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt helpt met het vinden van een betaalde baan. Een onderdeel van het bedrijf IBN, IBN Facilitair, heeft een nauw verband met de agrifoodsector. Zo pacht IBN op het moment 0,6 hectare grond in Uden waar verschillende gewassen op worden verbouwd. Het gehele teeltproces hebben de medewerkers van IBN zelf in de hand. In de toekomst heeft het bedrijf de doelstelling om 2,5 hectare grond te pachten. De groenten die worden geoogst zullen worden verkocht in boerderijwinkels en IBN zal zelf ook een deel verkopen. Dit zelf verkopen wordt gedaan met een ander onderdeel van IBN Facilitair, namelijk de catering. Hierbij wordt een deel van de producten uit de eigen 'tuin' verwerkt in de maaltijden die worden geserveerd.

Naast IBN heeft ook Blauwrijk verschillende samenwerkingsverbanden met de agrifoodsector. Blauwrijk is de nieuwe naam voor Villa d'Arto en de laatstgenoemde naam zal in de toekomst verdwijnen. Blauwrijk is een kennis- en trainingscentrum met als doel door meer bewustzijn een gezonde levensstijl te promoten. De speerpunten hierbij zijn voeding, beweging en stressvermindering. Op basis van deze speerpunten worden programma's aangeboden die worden verzorgd door deskundigen in het betreffende vakgebied. Verder heeft Blauwrijk een tuin waar de cliënten in de buitenlucht eigen groenten kunnen telen en deze kunnen bereiden in de keuken van Blauwrijk. Op deze manier is men actief bezig in de buitenlucht, het maken van voeding en staat men stil bij de ingrediënten die zijn toegevoegd in de maaltijden. Al met al worden bij Blauwrijk onder andere zorg en voeding samengebracht in een nieuw concept.

Een bedrijf wat niet is gevestigd binnen de gemeente Uden, maar er wel actief is, is het Veghelse cateringbedrijf Hutten. Hutten is de leverancier van alle voeding bij ziekenhuis Bernhoven. Onder het concept 'De Guijt', een duurzaam huislabel, worden producten geleverd die bijdragen aan een gezonder, beter en een duurzamer leven.[10] Bij dit concept zijn vijftien boeren en telers uit de regio betrokken, waaronder een tomatenkweker uit Uden. Doordeweeks werken er voor ziekenhuis Bernhoven ongeveer 110 mensen (50 - 60 fte) van het cateringbedrijf. Voeding is erg belangrijk voor het ziekenhuis, want gasten en patiënten die er lekker willen eten, houden snel een oordeel over aan de kwaliteit van de voeding. Bernhoven wordt namelijk niet alleen aangekeken op de zorg die het ziekenhuis biedt, maar ook zeker op de kwaliteit voeding die het serveert. Hutten probeert daarom hoog kwalitatief voedsel voor te bereiden. Ook op deze manier worden de twee sectoren agrifood en zorg samengebracht, wat heeft geleid tot een succes voor cateringbedrijf Hutten in het ziekenhuis Bernhoven.

Ook zorg- en herstelhotel Udens Duyn heeft samenwerkingsverbanden met de agrifoodketen. Zo worden aardbeien, asperges, kaas en wildvlees ingekocht bij lokale agrarische ondernemers. Verder worden er veel voedingsmiddelen ingekocht bij de Sligro te Veghel. De respondent van het herstelhotel heeft aangegeven dat voornamelijk de klanten die buiten Uden woonachtig zijn, meer vraag hebben naar de streekproducten.

Daarnaast zijn er in de gemeente Uden een aantal bedrijven gevestigd, zoals Brownies & Downies[11] en Frekie's lunchroom[12], die mogelijkheden bieden voor mensen met een verstandelijke beperking. Zo is het eerstgenoemde een Veghelse broodjesketen waar mensen werken met een verstandelijke beperking. Frekie's lunchroom is een project van de stichting Intvizier en Dichterbij, welke kinderen en volwassenen met een verstandelijke beperking ondersteunen. Beide bedrijven zijn horecabedrijven, vallen daarom onder de agrifoodketen, en leveren de mogelijkheid aan mensen met een verstandelijke beperking om te werken en een bijdrage te leveren aan de maatschappij.

Ten slotte zijn er enkele zorgboerderijen gevestigd binnen de gemeente Uden die arbeidsplaatsen bieden aan mensen met een lichamelijke en/of geestelijke handicap. Deze 'zorgboeren' bieden hier de mogelijkheid om deze mensen te begeleiden en te ondersteunen. De cliënten hebben de mogelijkheid om mee te werken op het bedrijf en kunnen hierbij vele werkzaamheden uitvoeren, afhankelijk van het seizoen.

[10] *De Guijt* (2010). Over De Guijt.
[11] *Brabants Dagblad* (2015). Brownies & Downies opent lunchzaak in Uden.
[12] *Dichterbij* (2015). Frekie's.

6. Innovatie en toekomst

Innovatie en toekomst, twee factoren die een degelijke relatie met elkaar hebben. In dit hoofdstuk worden deze twee zaken verder belicht voor de agrifoodketen en de gezondheidszorgsector en de MKB-sector. Ook zullen verschillende sectoren binnen de gemeente worden belicht, welke als innovatief worden gezien.

6.1 Innovatie

Innovatie is een begrip dat in iedere sector bekend is en vaak gebruikt wordt. Het is belangrijk voor de groei en de winstgevendheid van de bedrijven. In dit rapport wordt onder innovatie het volgende verstaan:

- Innovatie als technologische ontwikkeling.
- Innovatie als basis voor meeropbrengsten.

Vaak wordt er bij innovatie slechts gedacht aan een nieuw product, productinnovatie, maar er zijn meer manieren voor bedrijven om te innoveren.[13] Er kunnen vijf soorten van innovatie worden onderscheiden, dit zijn:

- Productinnovatie
- Dienstinnovatie
- Procesinnovatie
- Organisatorische innovatie
- Sociale innovatie

6.2 Resultaten onderzoek

Zoals gezegd hebben bedrijven uit het onderzoek op een schaal van 1 tot en met 10 aangegeven hoe innovatief ze zichzelf vinden. Hierbij betekent een 1 geheel niet innovatief en een 10 zeer innovatief. In tabel 6.1 zijn de resultaten per sector weergegeven.

Tabel 6.1 Innovatiecijfers Udense bedrijvensector

	Innovatie
Totale bedrijvigheid Uden	**6,7**
Agrifoodketen	6,9
Gezondheidszorgsector	7,3
Totaal MKB	6,6
○ MKB Agrifood gerelateerd	6,5
○ MKB Gezondheidszorg gerelateerd	6,7
○ MKB Niet agrifood of gezondheidszorg gerelateerd	6,6

De totale bedrijvigheid in de gemeente Uden scoort gemiddeld een 6,7 op innovatie. Als gekeken wordt naar de totale tabel, valt op dat de cijfers dicht bij elkaar liggen. De gezondheidszorgsector springt er uit met een score van 7,3. De agrifoodketen ligt er tussen met een 6,9 voor innovatie. Al met al kan worden gezegd dat veel sectoren ongeveer gelijk scoren qua innovatie en dat er uit het

[13] *Berenschot (2015).* Innovatiemodellen.

onderzoek verder geen conclusie per bedrijfstak kan worden getrokken. Er zijn daarvoor te weinig bedrijven uit de verschillende sectoren gesproken.

6.3 Innovatieve sectoren

De vorige paragrafen hebben de betekenis van innovatie en de resultaten van het onderzoek toegelicht. In deze paragraaf wordt specifieker ingegaan op de verschillende sectoren binnen de gemeente Uden.

Volgens de Rabobank[14] zijn de tuinbouw en pluimveehouderij de meest innovatieve agrarische sectoren binnen de gemeente Uden. Voornamelijk de champignonteelt loopt voor op het gebied van nieuwe technieken en innovaties in met name de energievoorziening en energieopwekking. Verder is er binnen en buiten de agrifoodketen steeds meer vraag naar transparantie over de voedselproductie. Daarom is het belangrijk dat veel gegevens worden vastgelegd, zodat het mogelijk is om de consument te informeren waar het voedsel vandaan komt.

Ook is de gezondheidszorgsector continu aan het innoveren, zo wordt er regelmatig geïnvesteerd in nieuwe machines en apparaten, om zo de dienstverlening efficiënter in te richten en meer te kunnen betekenen voor de patiënt. Ook de opzet van het Zorgpark is een innovatie in de gezondheidszorgsector, want met de opzet van deze structuur kan er efficiënter worden gewerkt tussen de verschillende zorgbedrijven en hoeven de patiënten voor hun behandeling niet van hot naar her te worden gestuurd.

De kennisinstellingen en de metaalindustrie vinden zichzelf behoorlijk innovatief met een score van respectievelijk een 9 en een 7. In de (financiële) dienstverlening en logistieke sector vinden weinig innovaties plaats, maar omdat er in deze laatstgenoemde sector maar enkele bedrijven een oordeel hebben kunnen geven is dit geen betrouwbaar gegeven. In de (financiële) dienstverlening is er vanwege de hogere respons wel een betrouwbaar gemiddeld innovatiecijfer geformuleerd, namelijk een ruime 6. Dit is op de logistieke sector na, het laagste cijfer onder de MKB-bedrijven.

Over het algemeen vinden er tegenwoordig veel innovaties plaats op het gebied van automatisering en mechanisering. In Nederland worden veel sectoren als innovatief en vooruitstrevend gezien, want vrijwel ieder vooruitstrevend bedrijf is wel bezig met een bepaald soort innovatie.

6.4 Toekomst

Ten slotte is de respondenten gevraagd naar hun toekomstverwachtingen van het bedrijf, door een keuze te maken tussen de te verwachte groei of krimp of het gelijk blijven van de bedrijfsactiviteiten. De toekomstverwachtingen van de bedrijven uit de gemeente Uden zijn weergegeven in tabel 6.2.

Tabel 6.2 Toekomstverwachtingen gehele Udense bedrijvensector

Aantal bedrijven	Percentage	Wil gaan ...
415	13,7 %	Krimpen
1.075	35,5 %	Gelijk blijven
1.535	50,7 %	Groeien
3.025	100 %	

[14] Interview Rabobank.

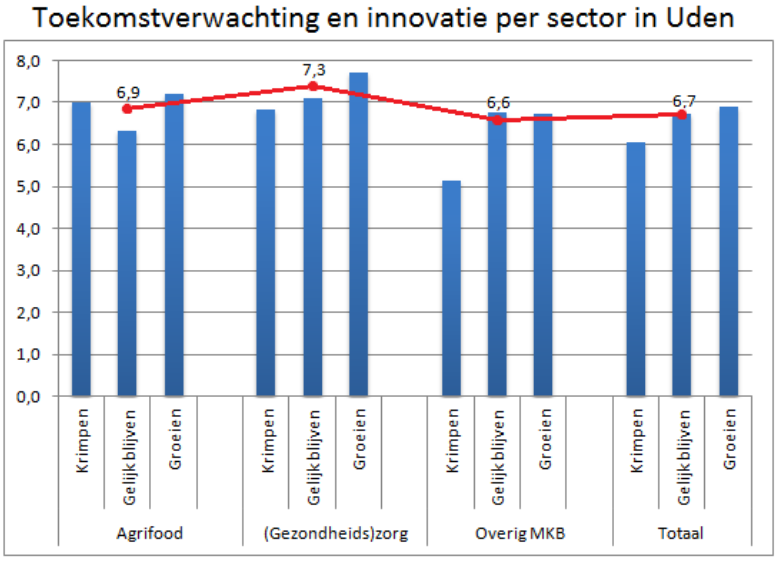
Uit tabel 6.3 blijkt dat de helft van de bedrijven in de gemeente Uden binnen vijf jaar verwachten te groeien. Een derde verwacht gelijk te blijven en ruim 400 bedrijven verwachten te krimpen. Een groot deel van de krimpende bedrijven zal op korte termijn haar activiteiten stoppen. Daarentegen worden er weer nieuwe bedrijven opgezet, waardoor het wegvallen van de stoppende bedrijven zal worden opgevangen.

Tabel 6.3 Toekomstverwachtingen per sector (steekproef enquête)

	Krimpen		Gelijk blijven		Groeien		Totaal	
Agrifoodketen	8	16,3 %	15	30,6 %	26	53,1 %	49	100 %
Gezondheidszorgsector	17	35,4 %	11	22,9 %	20	41,7 %	48	100 %
Overig MKB	22	8,9 %	96	39,0 %	128	52,0 %	246	100 %
Totaal	47	13,7 %	122	35,6 %	174	50,7 %	343	100 %

Ook is in tabel 6.3 te zien dat in de gezondheidszorgsector de grootste krimp zal gaan plaatsvinden. Dit komt deels overeen met de ontwikkelingen en bezuinigingen die gaande zijn in deze sector. De kleinste krimp is te vinden in de MKB-sector. De hoogste groei is te zien in de agrifoodketen en de MKB-sector. De gezondheidszorgsector ligt hierbij achter met ruim 41 % ten opzichte van ruim 50 % bij de andere twee sectoren. Over de gehele bedrijvensector in Uden zal ongeveer de helft binnen vijf jaar gaan groeien en ruim 13 % krimpen. Het overige deel verwacht de komende jaren gelijk te blijven in omvang.

Wanneer de toekomstverwachtingen worden gerelateerd aan de innovatiecijfers is het een en ander op te merken. Zoals te zien is in figuur 6.1 scoren bedrijven die krimpen lager qua innovatiecijfer dan de bedrijven die gelijk blijven of groeien. In de agrifoodketen, de gezondheidszorgsector en de MKB-sector is een logisch verband te zien, want de bedrijven die groeien, scoren in deze sectoren het hoogst qua innovatiecijfer.

Figuur 6.1 Toekomstverwachtingen en innovatiecijfers per sector

De toekomst voor de agrifoodketen en de gezondheidszorgsector ziet er voor de bedrijven in de gemeente Uden goed uit. Er zijn veel bedrijven bezig met innovatie en de ontwikkeling van het bedrijf. Ook bedrijven die de komende vijf jaar gelijk blijven zijn veel bezig met innovatie, ofwel het efficiënter maken van de huidige productie of bedrijfsvoering.

7. Conclusies en aanbevelingen

In dit hoofdstuk worden de conclusies en aanbevelingen van het uitgevoerde onderzoek beschreven. Hierbij wordt antwoord gegeven op de hoofdvraag en de onderzoeksvragen. Allereerst worden de onderzoeksvragen beantwoord en vervolgens worden er aanbevelingen gegeven. De hoofdvraag is in deze aanbevelingen verwerkt. In bijlage 9 is een visualisatie van de belangrijkste cijfers uit het agri-, food- & zorgcomplex weergegeven, dit figuur geldt ter ondersteuning van dit hoofdstuk.

7.1 Conclusies

Onderzoeksvraag 1

"Wat is de economische waarde van de bedrijven in het agrifoodcomplex binnen de gemeente Uden en hoeveel werkgelegenheid gaat hiermee gepaard?"

Werkgelegenheid

Het agrifoodcomplex in de gemeente Uden bestaat uit de primaire producenten, de verwerkende industrieën, de groothandels, de retail en de agrifood gerelateerde bedrijven. De agrifoodketen start met de genetica- en veredelingsbedrijven en de primaire producenten. Hiervan zijn er in totaal 210 in Uden gevestigd en deze bieden een werkgelegenheid van zo'n 770 banen. Vergeleken met de 19 andere gemeenten in de regio Noordoost-Brabant heeft de gemeente Uden de hoogste werkgelegenheid per primair bedrijf (3,7 banen). Van de 19.970 fulltime en 3.880 parttime banen in de gemeente Uden, bevinden zich respectievelijk 15,2 % en 29,5 % in de agrifoodketen. Verder zijn 50,0 % van de fulltime banen en 23,0 % van de parttime banen agrifood gerelateerd, wat inhoudt dat deze personen werkzaam zijn bij een bedrijf dat levert of afneemt van de agrifoodketen. In totaal biedt het gehele agrifoodcomplex 13.020 fulltime en 2.037 parttime banen.

Afnemer of leverancier

Het grootste deel van de MKB-bedrijven die zaken doen met de agrifoodketen is leverancier van diensten of producten, namelijk 27,6 %. Van de MKB-bedrijven die aan de agrifoodketen leveren, levert het grootste deel (30,1 %) aan de producenten van food en farma. Dit wordt gevolgd door 17,5 % van de MKB-bedrijven die aan de primaire producenten leveren en 16,3 % die aan de verwerkers van primaire producten leveren. Slechts 5,3 % van de MKB-bedrijven neemt af van de agrifoodketen, waarbij er geen noemenswaardige verschillen zijn tussen de verschillende MKB-sectoren.

Omzet en brutowinst

De Udense bedrijvensector is verantwoordelijk voor een totale omzet van nagenoeg 5,1 miljard euro. Hiervan is ruim 1,0 miljard euro (20,4 %) afkomstig uit de agrifoodketen en bijna 670 miljoen (13,2 %) afkomstig van de agrifood gerelateerde bedrijven. Bij elkaar genomen genereert het agrifoodcomplex een omzet van ruim 1,7 miljard euro, oftewel een derde van de totale omzet in Uden. Om een beter beeld te krijgen van het agrifoodcomplex, is ook de brutowinst meegenomen in het onderzoek. Het brutowinstpercentage van de totale Udense bedrijvensector is gemiddeld genomen 11,0 %, wat resulteert in een totale brutowinst van ruim 555 miljoen euro. Gelet op de agrifoodketen is er sprake van een gemiddeld brutowinstpercentage van 7,7 % en een brutowinst

van 80 miljoen euro. De agrifood gerelateerde bedrijven daarentegen hebben een hoger gemiddeld brutowinstpercentage van 12,5 %, oftewel ruim 83 miljoen euro. Het agrifoodcomplex is daarmee verantwoordelijk voor 29,4 % (bijna 164 miljoen euro) van de totale brutowinst in de gemeente Uden. Over het algemeen realiseren de bedrijven binnen het agrifoodcomplex een lager brutowinstpercentage dan de niet agrifood gerelateerde bedrijven.

Innovatie en toekomst

De totale Udense bedrijvensector scoort op het gebied van innovatie een gemiddeld cijfer van 6,7. De agrifoodketen scoort voor innovatie een 6,9 en de agrifood gerelateerde bedrijven scoren gemiddeld een 6,5. De MKB-bedrijven buiten het agrifoodcomplex scoren gemiddeld een 6,6. In de agrifoodketen bevinden zich bedrijven die blijven ontwikkelen op het gebied van efficiënte bedrijfsvoeringen, duurzaamheid, milieu en energie. Hetzelfde geldt voor de (niet) agrifood gerelateerde bedrijven, maar hier gebeurt dit in mindere mate. Bedrijven in de agrifoodketen proberen aan de hand van innovaties meer waarde toe te voegen aan hun product, kosten te verlagen of efficiënter te werk te gaan om hun marges structureel te verhogen. Van de bedrijven in de agrifoodketen heeft 53,1 % plannen om in de komende vijf jaar te groeien, 30,6 % verwacht gelijk te blijven en 16,3 % verwacht te krimpen. Al met al kan daarmee worden gezegd dat de agrifoodketen positief naar de toekomst kijkt. Wat opvalt is dat de bedrijven in de agrifoodketen die verwachten te krimpen, gemiddeld een 7,0 scoren voor innovatie, wat hoger is dan het gemiddelde van 6,3 voor bedrijven die verwachten gelijk te blijven.

Onderzoeksvraag 2

"Wat is de economische waarde van de bedrijven in het gezondheidszorgcomplex binnen de gemeente Uden en hoeveel werkgelegenheid gaat hiermee gepaard?"

Werkgelegenheid

Naast de agrifoodsector is ook de Udense gezondheidszorgsector essentieel voor de gemeente. Sinds de vestiging van het ziekenhuis Bernhoven in 2013 doen veel bedrijven zaken met de gezondheidszorgsector. Van de eerdergenoemde 19.970 fulltime en 3.880 parttime banen in de gemeente Uden, zijn in de gezondheidszorgsector 5.590 fulltime banen (33,0 %) en 947 parttime banen (24,4 %), verdeeld over 190 vestigingen. Verder zijn 4.913 fulltime banen (24,6 %) en 1.292 parttime banen (33,2 %) gezondheidszorg gerelateerd. Dit houdt in dat deze personen werkzaam zijn bij een bedrijf dat levert aan of afneemt van de gezondheidszorgsector. Van de 19 gemeenten in Noordoost-Brabant staat Uden op de derde plaats qua werkgelegenheid en het aantal vestigingen in de gezondheidszorgsector. Gelet op het aantal arbeidsplaatsen per vestiging, staat Uden op de tweede plaats met 26,5 banen per vestiging, na Boekel met 36,3 banen per vestiging.

Afnemer of leverancier

Er is gebleken dat van de MKB-sector 33,7 % van de bedrijven levert aan de gezondheidszorgsector. Net als in het agrifoodcomplex valt op dat er weinig MKB-bedrijven zijn die van de gezondheidszorgsector afnemen. Van de MKB-bedrijven die aan de gezondheidszorgsector leveren, levert het grootste deel (20,7 %) aan de eerstelijns gezondheidszorg. Gemiddeld 15 % van de MKB-bedrijven leveren aan de overige sectoren in de gezondheidszorgsector. Slechts 2,9 % van de MKB-

bedrijven neemt af van de gezondheidszorgsector, waarbij geen noemenswaardige verschillen aantoonbaar zijn tussen de verschillende sectoren waarvan afgenomen wordt.

Omzet en brutowinst

Wanneer vervolgens de economische waarde van de gezondheidszorgsector wordt berekend, realiseert deze sector een omzet van ruim 785 miljoen euro, oftewel 15,5 % van de totale omzet. De gezondheidszorg gerelateerde bedrijven brengen een gemiddelde omzet van bijna 210 miljoen euro voort, oftewel 4,1 %. In het gehele gezondheidszorgcomplex wordt een omzet gegenereerd van 994 miljoen euro. Dit is procentueel 19,6 % van de totale omzet van 5,1 miljard euro. Gelet op de gezondheidszorgsector is er sprake van een gemiddeld brutowinstpercentage van 6,7 % en een brutowinst van bijna 53 miljoen euro. De gezondheidszorg gerelateerde bedrijven daarentegen hebben een hoger gemiddeld brutowinstpercentage van 18,0 %, ruim 38 miljoen euro. Het gezondheidszorgcomplex is daarmee verantwoordelijk voor 16,4 %, oftewel 91 miljoen, van de totale brutowinst in de gemeente Uden. Een aantal gezondheidszorgbedrijven in Uden genereren een brutowinst van 0 % (niet commercieel gericht), waardoor het gemiddelde omlaag wordt gehaald.

Innovatie en toekomst

Wat betreft de innovaties in de gezondheidszorgsector scoren de bedrijven gemiddeld een 7,3. Dit is hoger dan het gemiddelde cijfer van de gehele Udense bedrijvensector, namelijk een 6,7. In deze sectoren wordt namelijk regelmatig geïnvesteerd in nieuwe machines en apparaten voor een efficiënte(re) bedrijfsvoering en een betere service voor de cliënten. Ook de korte lijnen tussen de bedrijven in het Zorgpark leiden ertoe dat de cliënten niet van het kastje naar de muur worden gestuurd en wat leidt tot een hogere tevredenheid bij cliënten. Vergeleken met de agrifoodketen en de MKB-sector zullen er in de gezondheidszorgsector minder bedrijven gaan groeien. Slechts 41,7 % wil gaan groeien, terwijl 35,4 % wil gaan krimpen en 22,9 % gelijk zal blijven. Hiermee kan gezegd worden dat de gezondheidszorgsector als geheel minder positief naar de toekomst kijkt dan de andere sectoren.

Onderzoeksvraag 3

"In hoeverre is er onderlinge samenwerking tussen de bedrijven in de agrifoodketen en de gezondheidszorgsector en kan deze samenwerking versterkt worden, gericht op economische groei en/of het bieden van meer werkgelegenheid?"

De cijfers drukken uit dat er weinig sprake is van onderlinge samenwerking tussen de agrifoodketen en de gezondheidszorgsector. De agrifoodketen genereert slechts 461.000 euro omzet (0,04 %) en 160.000 euro brutowinst (0,2 %) door te leveren aan de gezondheidszorgsector. Andersom genereert de gezondheidszorgsector een omzet van bijna 30 miljoen euro (3,8 %) en een brutowinst van 1,5 miljoen euro (2,8 %) uit de agrifoodketen. Deze omzet en brutowinst zijn nagenoeg geheel afkomstig van IBN, aangezien dit een van de weinige gezondheidszorgbedrijven is die levert aan de agrifoodketen. De percentages geven aan dat dit over zeer klein gedeeltes van de totale omzet en brutowinst in beide sectoren gaat. Uit het kwalitatief onderzoek kan worden geconcludeerd dat verschillende ondernemers samenwerken met de agrifoodketen en de gezondheidszorgsector, maar van een intensieve economische onderlinge samenwerking is nauwelijks sprake. Mogelijke reden hiervan is dat ze niet in de gaten hebben wat ze aan elkaar kunnen verdienen.

7.2 Aanbevelingen

De hoofdvraag: "Welke mogelijkheden zijn er voor de verbetering van de ketensamenwerking tussen de bedrijven in het agrifoodcomplex en in het bijzonder in de gezondheidszorgsector binnen de gemeente Uden, gericht op innovatieve, economische ontwikkeling?", wordt beantwoord aan de hand van de onderstaande aanbevelingen.

Voeding als basis voor gezondheid

Voeding, gezondheid en natuur spelen allen een belangrijke rol binnen de gemeente Uden. Een kennis- en trainingscentrum voor een gezonde levensstijl, gevestigd in het natuurgebied De Maashorst, heeft op deze drie factoren ingespeeld door ze te combineren in zogenaamde fitheidprogramma's. De speerpunten van het bedrijf zijn het vergroten van bewustzijn op het gebied van beweging, voeding en stressvermindering. Het is ook mogelijk om op de locatie in De Maashorst fitheidprogramma's te volgen, om in de natuur kritisch over voeding na te denken, of te bewegen en af te vallen, met het doel om 'gezonder' te worden en minder vaak ziek te zijn.

Volgens wetenschapper Louise Fresco, voorzitter Wageningen Universiteit, draait het in de toekomst steeds meer om de combinatie voeding, gezondheid en hightech[15]. Het bovengenoemde bedrijf in het Zorgpark laat zien nu al met de toekomst bezig te zijn. Het combineren van deze drie factoren op en rond het Zorgpark verdient navolging en dient te worden gestimuleerd.

Relatie agrifood en zorg versterken

De relatie tussen de agrifoodketen en de gezondheidszorgsector is vormgegeven door de activiteiten die IBN uitvoert ten behoeve van de agrifoodketen. Deze relatie kan worden verstevigd als IBN meer projecten uitvoert op en in opdracht van het Zorgpark. Deze toenemende samenwerking leidt wellicht weer tot nieuwe ideeën, waar ook andere bedrijven zich bij aan kunnen sluiten. Bovendien kan voor het ontwikkelingen van innovaties gebruik worden gemaakt van kennisinstellingen, zoals TU Eindhoven, Wageningen Universiteit, HAS Hogeschool en ROC de Leijgraaf. Immers, voor onderzoek en ontwikkeling is vaak een scala aan disciplines nodig op diverse kennisniveaus, aldus Wouter van Kerkhoven, wetenschapper van Wageningen Universiteit.

Centraal inkopen van streekproducten

Een aantal primaire bedrijven in de gemeente Uden leveren streekproducten aan verschillende horecagelegenheden in de gemeente. Uit het kwalitatief onderzoek is gebleken dat enkele bedrijven meer dan vijf streekproducten rechtstreeks bij verschillende primaire producenten inkopen. Hierdoor dienen er met elke primaire producent afzonderlijk afspraken te worden gemaakt, dit kan efficiënter. Er wordt daarom aanbevolen om de streekproducten op één centraal punt te verzamelen en van daaruit de producten te verkopen aan de horecabedrijven. Op deze manier kan meer aandacht worden geschonken aan de streekproducten, aangezien deze geproduceerd worden door plaatselijke primaire bedrijven en deze ook door plaatselijke horecagelegenheden aan de consument worden verkocht. Tevens wordt het imago van de Udense agrarische sector gepromoot.

Dit komt allemaal ten goede van het economisch belang van de samenwerkende bedrijven, omdat de marges van het transport en de retail worden uitgespaard. Door het wegvallen van één of meerdere

[15] Louise Fresco. Lezing HAS Hogeschool 24 juni 2015.

schakels, kan het leverende bedrijf haar producten voor een hogere prijs verkopen. Het afnemende bedrijf kan desondanks de producten voor een lagere prijs inkopen dan bij de groothandel of retail. Zo wordt de verkoop van lokale producten bevorderd en dit leidt ook tot een versterking van de ketensamenwerking. Tevens biedt dit de mogelijkheid om transparanter te zijn over de weg die het product volgt van producent naar consument.

Efficiënt omgaan met reststromen

In de gemeente Uden zijn bedrijven gevestigd die het hergebruik van reststromen, zoals afval(water) of warmte, niet of weinig benutten. Niet alle bedrijven zijn er zich van bewust dat deze reststromen op een redelijk gemakkelijke manier door andere bedrijven kunnen worden gebruikt als invoerstroom. Een groot deel van de primaire bedrijven in Uden hebben te maken met de reststroom mest. Voorbeelden hiervan zijn rundvee-, pluimvee- en varkensmest, maar ook de reststroom van de champignonkwekerij, namelijk champost, is hier een voorbeeld van. Een van de Udense champignonkwekerijen is bezig met het ontwikkelen van een champost verbrandingsinstallatie. Hierbij wordt de champost verbrand, waardoor er restwarmte ontstaat. Deze restwarmte kan worden hergebruikt op het eigen bedrijf of geleverd worden aan andere bedrijven, bijvoorbeeld aan tuinbouwbedrijven met kassen. Deze bedrijven gebruiken de warmte namelijk voor de teelt van groente of fruit en kopen deze normaal gesproken in (in de vorm van gas of elektriciteit) bij een energieleverancier. Mogelijk liggen hier ook kansen om de warmte aan particulieren te leveren. De afnemers van de restwarmte kunnen de restwarmte van de champignonkwekerij voordelig inkopen. Voor de betrokken bedrijven is dit een ideale manier om samen te werken, duurzaam om te gaan met energie en maatschappelijk verantwoord te ondernemen.

Dit concept van energie hergebruiken is niet alleen een kans voor de primaire sector, maar voor alle bedrijven die te maken hebben met een reststroom. In de gemeente Uden zijn er enkele bedrijven gevestigd die zich volledig richten op de verwerking van reststromen, zoals een biomassa-energiecentrale die snoeihout omzet in stoom en een recyclebedrijf dat gebruikt frituurvet en oliën verwerkt tot biodiesel. Het hergebruiken of verbranden van afvalstromen en het transporteren van warmte zijn mogelijkheden voor bedrijven om energie en kosten te besparen. Daarnaast draagt deze innovatie bij aan een positief maatschappelijk beeld.

Kennis delen tussen verschillende sectoren (en regio's)

De afgelopen decennia zijn een aantal Udense bedrijven fors gegroeid in hun activiteiten, waardoor zij naast de hoofdactiviteit verschillende nevenactiviteiten hebben gecreëerd. Hierbij kan gedacht worden aan het ontstaan van nevenactiviteiten zoals het eigen transport van de producten (logistiek) of volledig automatische productielijnen (ICT-automatisering). Echter, de kennis van deze nevenactiviteiten loopt soms achter door de forse groei van het bedrijf. Niet elk bedrijf is zich hiervan bewust en weet daarom niet dat het efficiënter te werk kan gaan door kennis te benutten van een logistieke dienstverlener. Wanneer bedrijven zich buiten de paden van de core-business begeven, dan dienen zij erop gericht te zijn om de ontbrekende kennis van externe specialisten te betrekken.

Voor ontbrekende kennis hoef je niet altijd bij een externe specialist te zijn zoals in het bovengenoemde voorbeeld. Er kan ook gebruik worden gemaakt van een kennisinstelling voor het volgen van een opleiding en tevens kan het bedrijf omgekeerd ook een bron van kennis zijn als

stagebieder voor een MBO- of HBO-kennisinstelling. HAS Hogeschool werkt al jaren, tot wederzijds voordeel, volgens dit principe van intensieve samenwerking tussen onderwijs en bedrijfsleven.

Ook samenwerken met omliggende regio's is van belang, waarbij elke regio zijn eigen kracht en specialisme verder aanscherpt en daarmee dienstbaar kan zijn voor andere regio's. Hierbij kan gedacht worden aan relaties en samenwerkingsverbanden tussen AgriFood Capital, Health Valley, Greenport Gelderland, Greenport Venlo en Keyport 2020.

De rol van de gemeente Uden

De bovenstaande aanbevelingen richten zich op innovatieve, economische ontwikkelingen, die een positieve invloed hebben op de bedrijvensector in de gemeente Uden. De gemeente dient daarom dit soort innovaties te faciliteren. Lees regelgeving te vergemakkelijken, te ondersteunen, voorzieningen aan te bieden, kortom mee te denken met de mogelijkheden van ruimtelijke ontwikkelingen, eventueel in overleg met ondernemers, maar ook met AgriFood Capital en Agro-as De Peel. Wellicht leidt het bovengenoemde faciliteren tot een stroom van toenemende duurzame innovaties en nieuwe aanvragen voor ruimtelijke ontwikkelingen. Innovaties leiden in algemene zin tot economische groei en wanneer die innovaties duurzaam zijn, dan dragen die bij aan een positief imago van de Udense bedrijvensector. Bovenstaande sluit aan bij de doelstelling van de regio Noordoost-Brabant en AgriFood Capital, om de samenwerking tussen bedrijven te stimuleren zodat de regio voorloper wordt én blijft op het gebied van agrifood. De rol van de gemeente is veel meer gelegen in het faciliteren en waar nodig het stimuleren van toenemende samenwerking tussen de (Udense) bedrijven.

8. Discussie

- Er is tijdens de telefonische enquête een respons behaald van 343 deelnemende bedrijven en daarmee is volgens het kwantitatieve onderzoek een betrouwbaarheid van 95% bereikt. Deze betrouwbaarheid van 95% geldt wanneer de onderzoeksresultaten van de Udense bedrijvensector in het totaal worden beschouwd. Echter deze betrouwbaarheid van 95% geldt niet voor de onderzoeksgegevens van de onderliggende sectoren afzonderlijk, omdat de respons daarvan te laag is.
- Door 295 van de in totaal 343 respondenten zijn de omzet- en brutowinstgegevens genoemd. Vanwege deze lagere respons is er daarom, voor wat betreft de omzet en brutowinst, van de Udense bedrijvensector als geheel een betrouwbaarheid van 90% gerealiseerd.
- Tijdens het kwantitatief onderzoek zijn de bedrijven gevraagd naar de hoogte van het brutowinstpercentage. In de praktijk zijn er twee gangbare begrippen van bruto winst:
  1. De brutowinst die overblijft nadat de totale omzet is verminderd met de totale bedrijfskosten, maar voor aftrek van belastingen.
  2. De bruto winst die overblijft nadat de totale omzet is verminderd met de direct toerekenbare kosten, maar nog niet is verminderd met de indirect toerekenbare kosten. Dit bedrag of percentage is doorgaans hoger dan het bedrag of percentage onder punt 1. Ondanks dat het gehanteerde begrip duidelijk is uitgelegd aan de respondenten, kan dit alsnog verkeerd zijn opgevat en kunnen bij de respondenten twee begrippen door elkaar lopen, waardoor de brutowinstpercentages niet geheel zuiver zijn.
- Over het begrip omzet is doorgaans minder discussie, omdat de omzet eenduidiger is te bepalen en respondenten dit getal veel gemakkelijker onthouden dan een brutowinstpercentage.
- Tijdens het kwalitatieve onderzoek is met respondenten van diverse bedrijven uit de agrifoodketen en gezondheidszorgsector gesproken. De meningen en uitspraken van de geïnterviewden kunnen gekleurd zijn, maar er is door de onderzoekers gelet op een regelmatig wederkerend patroon van antwoorden. Uiteraard kunnen meningen van andere ondernemers onderling sterk uiteenlopen.
- De werkgelegenheid in de verschillende sectoren is berekend aan de hand van het aantal fulltime banen en parttime banen. De definitie van fulltime en parttime banen die in de begrippenlijst (bijlage 3) zijn beschreven, zijn afkomstig uit het onderzoeksrapport van I&O Research dat ieder jaar wordt opgesteld voor de gemeente Uden. De gehanteerde fulltime (>12 uur) en parttime (≤12 uur) begrippen wijken af van de reguliere definities, waarbij minder dan 36 uur per week een parttime baan is.
- Van bedrijven met de hoofdvestiging in Uden, maar met meerdere locaties, wordt soms de gehele werkgelegenheid gerekend tot de gemeente Uden, terwijl de medewerkers in meerdere gemeenten actief zijn. Andersom kan het ook zo zijn dat de hoofdvestiging van Udense bedrijven in een andere gemeente is gevestigd. Hierdoor kan de werkgelegenheid in de verschillende sectoren hoger of lager uitvallen dan in werkelijkheid sprake van is.

Literatuurlijst

Internet:

- *AgriFood Capital* (2014). Op weg naar een excellente agrifood-regio. http://www.agrifoodcapital.nl/download/74/Downloads/brochure/Corporate-Brochure-NL.pdf. Geraadpleegd op 17 maart 2015.
- *AgriFood Capital* (2015). Zorgpark spil in Centrum voor Vitaliteit en Gezondheid in Uden. http://www.agrifoodcapital.nl/nl/projecten/zorgpark-spil-in-centrum-voor-vitaliteit-en-gezondheid-in-uden. Geraadpleegd op 15 april 2015.
- *As50* (2015). Meer perspectief door samenwerking. http://as50.nl/home. Geraadpleegd op 11 maart 2015.
- *Berenschot (2015).* Innovatiemodellen. *https://www.google.nl/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0CCIQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.berenschot.nl%2Fpublish%2Fpages%2F805%2Finnovatiemanagementmodellen.pdf&ei=EfKLVe7mF8HoywOox66wDg&usg=AFQjCNEubmgZtdXH9Hk8MJFvDmbRdIFdqg&sig2=RvFy9SxifQn2DAYK1gDlPw.* Geraadpleegd op 2 juni 2015.
- *Brabants Dagblad* (2014). Boekel wil kartrekker zijn van 'Agro-as de Peel'. http://www.bd.nl/regio/regio-oss-en-uden/boekel/boekel-wil-kartrekker-zijn-van-agro-as-de-peel-1.4440198. Geraadpleegd op 18 maart 2015.
- *Brabants Dagblad* (2015). Brownies & Downies opent lunchzaak in Uden. http://www.bd.nl/regio/regio-oss-en-uden/uden/brownies-downies-opent-lunchzaak-in-uden-1.4939298. Geraadpleegd op 3 juni 2015.
- *De Guijt* (2010). Over De Guijt. http://www.de-guijt.nl/over. Geraadpleegd op 13 mei 2015.
- *Dichterbij* (2015). Frekie's. http://sites.dichterbij.nl/web/show/id=92832. Geraadpleegd op 9 juni 2015.
- *NOS* (2015). 'Nederlandse gezondheidszorg opnieuw de beste'. http://nos.nl/artikel/2015662-nederlandse-gezondheidszorg-opnieuw-de-beste.html. Geraadpleegd op 23 mei 2015.
- *Regio Foodvalley* (2015). http://www.regiofoodvalley.nl/regio/. Geraadpleegd op 6 mei 2015.
- *Stadindex* (2014). http://www.stadindex.nl/uden. Geraadpleegd op 10 maart 2015.
- *Thuiszorg Pantein* (2015). Ketenzorg. http://www.thuiszorgpantein.nl/ketenzorg. Geraadpleegd op 28 mei 2015.
- *VVD Leefbaar Uden* (2014). http://www.vvd-leefbaaruden.nl/verk/thema11.html. Geraadpleegd op 13 mei 2015.

Interviews:

- Arjan Heeren - Champignonkwekerij 't Voske
- Cessy Paardekoper - Blauwrijk
- Eddy Janssen en Jos Tonnaer - ZLTO Uden
- Edwin Willems - VDL Systems Uden
- Jeffrey Heeren - Champignonkwekerij Heereco
- Jan van den Elzen - Nature's Taste
- Jan Ottens - Maashorstboeren
- Maarten Mol - Hotel Van der Valk Uden

- Marco Brisco - Zorg- en herstelhotel Udens Duyn en Hotel Fitland De Vrije Teugel
- Mark van Dijk - Fokbedrijf Peters - Van Dijk
- Maurice Pierink en Ronald Peters - Rabobank Uden Veghel
- Matty Smits - Boronia
- Peer van Bakel - UOV de Kring
- René Wilbrink - Bernhoven
- Simone Nelissen - Peka Kroef
- Thijs Aldenhuijsen - Bakkerij BACU
- William van den Broek – IBN

Literatuur en lezingen:

- *I &O Research* (2015). Werkgelegenheidsrapportage Noordoost Noord-Brabant.
- *Louise Fresco*. Lezing HAS Hogeschool 24 juni 2015.

kennistransfer en bedrijfsopleidingen

Bijlagen

Bijlage 1 Enquêtevragen kwantitatief onderzoek

Introductie

Ik ben een student van de HAS Hogeschool en namens de gemeente Uden doen we een onderzoek naar de relaties tussen de verschillende sectoren binnen de gemeente. Daarnaast kijken we naar het belang van de agrarische en zorgsector binnen de gemeente, aangezien zij hier niet van op de hoogte zijn. Ik zou u hier graag wat vragen voor willen stellen. Dit duurt maar enkele minuten, de resultaten worden anoniem verwerkt en het zou ons enorm helpen.

Er wordt tijdens de vragen gesproken over de agrifoodketen, deze keten bevat agrarische bedrijven in de breedst mogelijke zin, van producent tot consument.

Op de laatste pagina wordt u bij de vragen verzocht om aan te geven of u een afnemer of leverancier bent van de betreffende sector. Dit staat aangegeven bij vraag 3, vraag 5 en vraag 7.

Enquête

Vraag 1
In welke sector bevindt u zich?

.....

Vraag 2
Bent u een leverancier of een afnemer van producten of diensten van agrifoodbedrijven?
- Ja
- Nee

Vraag 3 (zie bijlage vraag 3)
Ik noem nu enkele agrifoodsectoren op waarbij u aan moet geven of u regelmatig producten of diensten van deze sectoren afneemt of aanlevert? Bent u leverancier/afnemer van:
- Ja
- Nee

Vraag 4
Bent u een leverancier of een afnemer van producten of diensten van (gezondheids)zorgbedrijven?
- Ja
- Nee

Vraag 5 (zie bijlage vraag 5)
Ik noem nu enkele (gezondheids)zorgsectoren op waarbij u aan moet geven of u regelmatig producten of diensten van deze sectoren afneemt of aanlevert? Bent u leverancier/afnemer van:
- Ja
- Nee

Vraag 6
Bent u een leverancier of een afnemer van producten of diensten van bedrijven buiten de agrifood- en (gezondheids)zorgsector?
- Ja
- Nee

Vraag 7 (zie bijlage vraag 7)
Ik noem nu enkele sectoren op waarbij u aan moet geven of u regelmatig producten of diensten van deze sectoren afneemt of aanlevert? Bent u leverancier/afnemer van:

- Ja
- Nee

Agrifoodsector:
Daarnaast willen wij onderzoeken wat het economische belang is van de agrifoodsector in de gemeente Uden.

Vraag 8
Kunt u hiervoor een inschatting maken hoeveel procent van uw omzet agrifood gerelateerd is?

0. 0%
1. 0% tot 10%
2. 10% tot 20%
3. 20% tot 30%
4. 30% tot 40%
5. 40% tot 50%
6. 50% tot 60%
7. 60% tot 70%
8. 70% tot 80%
9. 80% tot 90%
10. 90% tot 100%
11. 100%
12. Niet van toepassing

(Gezondheids)zorgsector:
Daarnaast willen wij onderzoeken wat het economische belang is van de (gezondheids)zorgsector in de gemeente Uden.

Vraag 9
Kunt u hiervoor een inschatting maken hoeveel procent van uw omzet (gezondheids)zorg gerelateerd is?

0. 0%
1. 0% tot 10%
2. 10% tot 20%
3. 20% tot 30%
4. 30% tot 40%
5. 40% tot 50%
6. 50% tot 60%
7. 60% tot 70%
8. 70% tot 80%
9. 80% tot 90%
10. 90% tot 100%
11. 100%
12. Niet van toepassing

MKB:

Om het economische belang van de verschillende sectoren te bepalen, willen we graag de gemiddelde omzet per sector berekenen.

Vraag 10

a. Kunt u aangeven of de omzet van uw bedrijf meer of minder is dan 1 miljoen euro per jaar?

1. Minder dan 1 miljoen -> door naar vraag 10b
2. 1 Miljoen of meer -> door naar vraag 10c

b. Minder dan 1 miljoen

1. < € 50.000
2. € 50.000 tot € 100.000
3. € 100.000 tot € 250.000
4. € 250.000 tot € 500.000
5. € 500.000 tot € 750.000
6. € 750.000 tot € 1.000.000
7. Geen antwoord

c. Meer dan 1 miljoen

1. € 1.000.000 tot € 2.000.000
2. € 2.000.000 tot € 4.000.000
3. € 4.000.000 tot € 6.000.000
4. € 6.000.000 tot € 8.000.000
5. € 8.000.000 tot € 10.000.000
6. Geen antwoord

Om de economische waarde te bepalen willen we graag het percentage brutowinst afzetten tegen de omzet.

Vraag 11

a. Brutowinst verdeeld in klassen

Als we de brutowinst verdelen in klassen, kunt u dan aangeven in welke klasse het bedrijf valt?

Startend bij de klasse:

0. 0%
1. 0% tot 10%
2. 10% tot 20%
3. 20% tot 30%
4. 30% tot 40%
5. 40% tot 50%
6. 50% tot 60%
7. 60% tot 70%
8. 70% tot 80%
9. 80% tot 90%
10. 90% tot 100%
11. 100%
33. Niet van toepassing
99. Geen antwoord

Vraag 12

Verwacht u dat de onderneming in de komende vijf jaar zal:

1. Krimpen
2. Gelijk blijven
3. Groeien

Vraag 13

Kunt u op een schaal van 1 tot 10 aangeven hoe innovatief u uw bedrijf vindt? 1 = helemaal niet innovatief en 10 = zeer innovatief

1. 1
2. 2
3. 3
4. 4
5. 5
6. 6
7. 7
8. 8
9. 9
10. 10

Dan zijn we bij deze aan het einde van de enquête gekomen. Wij willen u hartelijk bedanken voor uw medewerking.

Bijlage vraag 3, vraag 5 en vraag 7

Zou u in de onderstaande tabellen aan kunnen geven of u van de onderstaande sectoren afnemer of leverancier bent.

1. *Agrifood* **(vraag 3)**

Naam in enquête	Afnemer	Leverancier
1. Zaadveredelingsbedrijven		
2. Varkens, kippen, koeien, tuin- of akkerbouw bedrijven		
3. Verwerkers agrarische producten (Campina, VION)		
4. Verwerkers reststromen (bedrijfsafval)		
5. Voedingsmiddelenindustrie (Unilever, Nutricia, Mars)		
6. Veevoederindustrie (De Heus, Nutreco)		
7. Geneesmiddelenindustrie (MSD)		
8. Groothandel voeding (Sligro)		
9. Detailhandel en horeca		
10. Verpakkingstations en veilingen		

2. *(Gezondheids)zorg* **(vraag 5)**

Naam in enquête	Afnemer	Leverancier
1. Ziekenhuizen		
2. Geestelijke gezondheidszorg		
3. Thuiszorg, verpleging en verzorging		
4. Gehandicaptenzorg (lichamelijk en geestelijk)		
5. Huisartsen, tandartsen, fysiotherapeuten, apothekers, gezondheidscentra en diagnostische centra		
6. Welzijnszorg		
7. Geneesmiddelenindustrie		
8. Overig		

3. *Overig MKB* **(vraag 7)**

Naam in enquête	Afnemer	Leverancier
1. Kennisinstellingen (Onderwijs)		
2. Dienstverlening		
3. Bouw		
3. Electro		
4. Metaalindustrie		
5. Logistiek		
6. ICT		
6. Automatisering		
7. Farmaceutica (alleen dieren)		
8. Producenten van apparatuur en machines voor de zorg		
9. Groothandels/winkels in de zorg		
10. Zorgverzekeraars		
11. Overig		

Bijlage 2 Bezochte bedrijven voor kwalitatief onderzoek

Bedrijf	Gesproken met	Beschrijfomschrijving
Bakkerij BACU	Thijs Aldenhuijsen	Producent van brood en banket.
Bernhoven	René Wilbrink	Afdeling Inkoop van ziekenhuis Bernhoven.
Blauwrijk/Villa d'Arto	Cessy Paardekoper	Kennis- en trainingscentrum voor een gezonde levensstijl.
Boronia	Matty Smits	Bedrijf dat softwareprogramma's schrijft voor de voedingsmiddelenindustrie.
Champignonkwekerij Heereco	Jeffrey Heeren	Producent van biologische champignons.
IBN (Integrale Bedrijven Noordoost-Brabant)	William van den Broek	IBN brengt mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt aan een betaalde baan.
Nature's Taste	Jan van den Elzen	Producent van aardbeien en de "Aardbeien van Jan".
Maashorstboeren	Jan Ottens	Organisatie die zich bezighoudt met verbrede landbouw en natuur- en landschapsontwikkeling.
Peka Kroef	Simone Nelissen	Een verwerker van aardappelen en producent van twee soorten halffabricaten, het koelvers kort en lang houdbare product.
Fokbedrijf Peters - Van Dijk	Mark van Dijk	Kernfokbedrijf voor de productie van fokvarkens.
Rabobank Uden-Veghel	Maurice Pierink en Ronald Peters	Dienstverlener op het gebied van sparen, betalen, hypotheken, beleggen en verzekeren.

udensduyn	Zorg- en herstelhotel Udens Duyn	Marco Brisco	4-sterrenhotel onder andere bedoeld voor het herstel van patiënten na een ziekenhuisopname.
uovdekring	UOV de Kring	Peer van Bakel	Udense ondernemersvereniging die zich inzet voor een goed ondernemersklimaat in Uden.
VAN DER VALK HOTEL UDEN - VEGHEL	Hotel Van der Valk Uden	Maarten Mol	Het grootste horecaconcern van Nederland.
De Vrije Teugel Fitland Hotel Uden	Hotel Fitland De Vrije Teugel	Marco Brisco	4-sterrenhotel gelegen in natuurgebied De Maashorst.
VDL	VDL Systems Uden	Edwin Willems	VDL Systems produceert machines en interne transportsystemen voor de voedselverwerking.
	Champignonkwekerij 't Voske	Arjan Heeren	Een champignonkwekerij die volledig energie- en klimaatneutraal te werk gaat.
ZLTO	ZLTO Uden	Eddy Janssen en Jos Tonnaer	ZLTO Uden is een belangenbehartiger van haar leden, de boeren en tuinders.

Bijlage 3 Begrippenlijst

Agri, Food & Zorg Complex: Visualisatie van het agrifood- en gezondheidszorgcomplex in één.

AgriFood Capital: AgriFood Capital is een samenwerking tussen ondernemers, kennisinstellingen en overheden, die innovaties gericht op maatschappelijke thema's zoals voeding, gezondheid en duurzaamheid stimuleert.

Agrifood gerelateerde sectoren: De agrifood gerelateerde sectoren zijn direct gerelateerd aan bedrijven in de agrifoodketen. Deze sectoren kunnen daarbij zowel producten en diensten leveren, als afnemen.

Agrifoodcomplex: Het agrifoodcomplex is een visuele weergave van de agrifoodsector en de hieraan gerelateerde sectoren en daarom opgedeeld in twee verschillende delen: de agrifoodketen en de agrifood gerelateerde sectoren.

Agrifoodketen: De agrifoodketen is verantwoordelijk voor de productie, de verwerking en de verkoop van voedsel. De keten bestaat onder andere uit de primaire producenten, verwerkers van primaire producten en reststromen, producenten van food, feed en farma en de verpakkers en verkoopkanalen van deze producten.

Agrifoodsector: De agrifoodsector is verantwoordelijk voor de productie, de verwerking en de verkoop van voedsel. Binnen dit rapport wordt er voornamelijk naar de agrifoodketen en het agrifoodcomplex verwezen, welke betekenissen grotendeels met het begrip 'agrifoodsector' overeenkomen.

Agro-as De Peel: Samenwerkingsverband tussen de vijf Peelgemeenten (Boekel, Landerd, Mill & St. Hubert, St. Anthonis en Uden). Zij werken samen om de leefomgeving in deze gebieden te verbeteren, het agrarisch landschap te versterken en landbouw, natuur en recreatie in een goede balans te ontwikkelen.

Brutowinst: De brutowinst is de omzet min alle kosten, vóór aftrek van de belastingen.

Brutowinstpercentage: Het percentage van de omzet dat als brutowinst overblijft. Dit wordt berekend door alle kosten van de omzet af te trekken en dat te delen door de omzet.

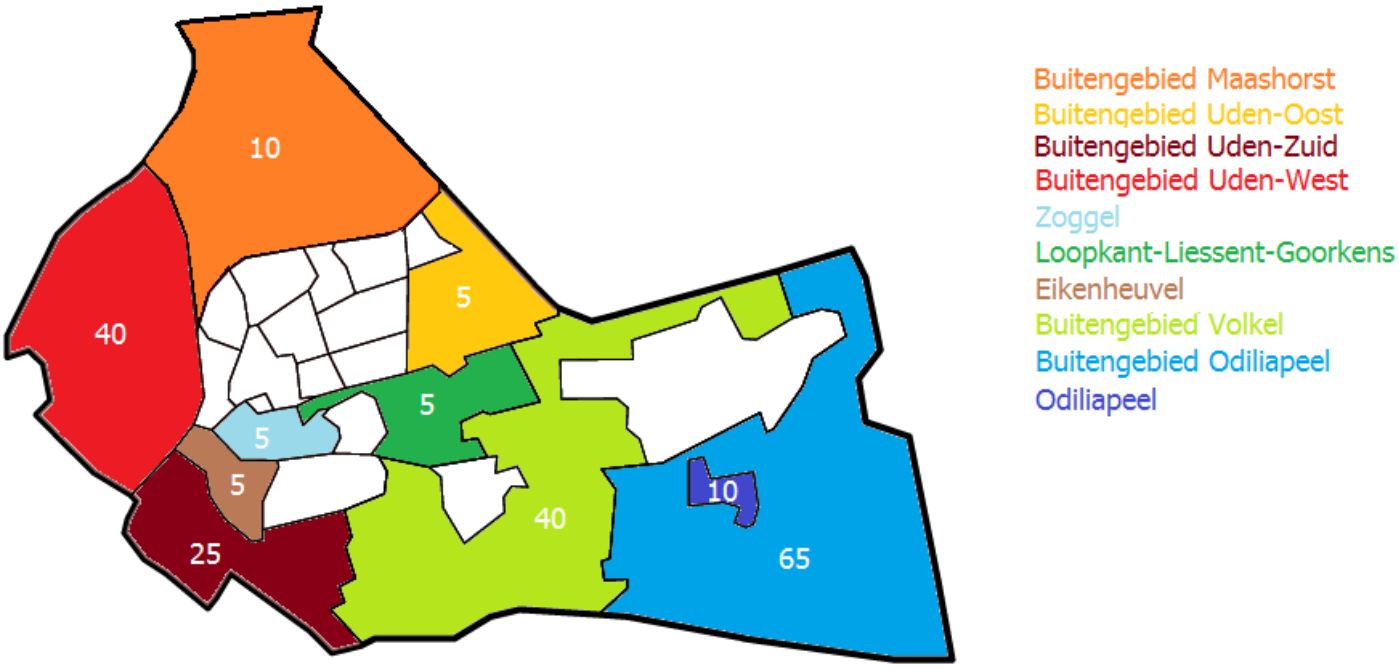
Cross-overs:	Cross-overs zijn bedrijven die direct gerelateerd zijn aan de bedrijven uit de agrifoodketen of de gezondheidszorgsector. Deze bedrijven kunnen daarbij zowel producten en diensten leveren, als afnemen. Binnen het rapport wordt er voornamelijk gebruik gemaakt van het begrip 'gerelateerde sectoren'.
Fulltime banen:	Banen waar mensen gemiddeld langer dan 12 uur per week werken.
Gemeente Uden:	Gemeente bestaande uit de dorpen Uden, Volkel en Odiliapeel. Binnen het rapport wordt ook wel verwezen naar 'de gemeente' of 'Uden'. Wanneer specifiek het dorp Uden bedoeld wordt, dan is dit duidelijk aangegeven.
Gezondheidszorg gerelateerde sectoren:	De gezondheidszorg gerelateerde sectoren zijn direct gerelateerd aan bedrijven in de gezondheidszorgsector. Deze gerelateerde sectoren kunnen daarbij zowel producten en diensten leveren, als afnemen.
Gezondheidszorgcomplex:	Het gezondheidszorgcomplex is een visuele weergave van de gezondheidszorgsector en de hieraan gerelateerde sectoren.
Gezondheidszorgsector:	De gezondheidszorgsector is het geheel aan activiteiten dat gericht is op de verbetering van de menselijke gezondheid. Het bestaat onder andere uit vakgebieden als de geneeskunde, verpleegkunde, verloskunde en farmacie.
Innovatie:	In dit rapport wordt innovatie gezien als technologische ontwikkeling en/of als basis voor meeropbrengsten.
Ketensamenwerking:	Ketensamenwerking is een vorm van samenwerking tussen schakels binnen één keten, die opeenvolgend met elkaar samenwerken aan één product of proces.
Het Landschap van Allure:	Het Landschap van Allure is een investeringsprogramma voor natuur- en landschapsprojecten in De Maashorst, Het Groene Woud en De Brabantse Wal.
Lifetech:	De verzamelnaam voor medische technologie en life sciences, ook wel de producenten van apparatuur en machines voor de gezondheidszorgsector.
De Maashorst:	Natuurgebied De Maashorst is het grootste aaneengesloten natuurgebied van Noord-Brabant en wordt omringd door de gemeenten Bernheze, Landerd, Oss en Uden.

MKB-sector:	De midden- en kleinbedrijven (MKB) die zich niet in de agrifoodketen of gezondheidszorgsector bevinden.
Omzet:	De omzet (inkomsten uit de verkoop) wordt berekend door de afzet (het aantal verkochte producten) te vermenigvuldigen met de prijs van de verkochte producten.
Parttime banen:	Banen waar mensen gemiddeld 12 uur of minder per week werken.
Print & Packaging:	Producenten van verpakkingsmaterialen voor de agrifoodketen.
Producenten van food, feed en farma:	De producenten van food, feed en farma gaan een stapje verder dan de verwerkers van primaire producten en combineren (onder andere) primaire producten, om tot geheel nieuwe producten te komen.
Regionaal Centrum voor Vitaliteit en Gezondheid :	Het Regionaal Centrum voor Vitaliteit en Gezondheid (of Uden-Noord), waar stad en natuur elkaar treffen, heeft als doel het bevorderen van de gezondheid, het bestrijden van de ongezondheid en het beter afstemmen van zorg en preventie.
Uden-Noord:	Uden-Noord (of het Regionaal Centrum voor Vitaliteit en Gezondheid) is een integraal woon-werkgebied waar onder andere het Zorgpark is gevestigd.
Valleys:	De verschillende Valleys in Nederland zijn samenwerkingsverbanden tussen overheden, kennisinstellingen en bedrijven uit verschillende sectoren als de agrifood- en gezondheidszorgsector.
Verwerkers van primaire producten:	Verwerkers van primaire producten houden zich enkel bezig met het verwerken van primaire producten en voegen hier (bijna) niets aan toe.
Het Zorgpark:	Binnen het Zorgpark staat onder andere het ondernemen op het gebied van zorg, voeding, natuur en leefstijl centraal. Het bevat verschillende zorgaanbieders en ziet ziekenhuis Bernhoven als kloppend hart.

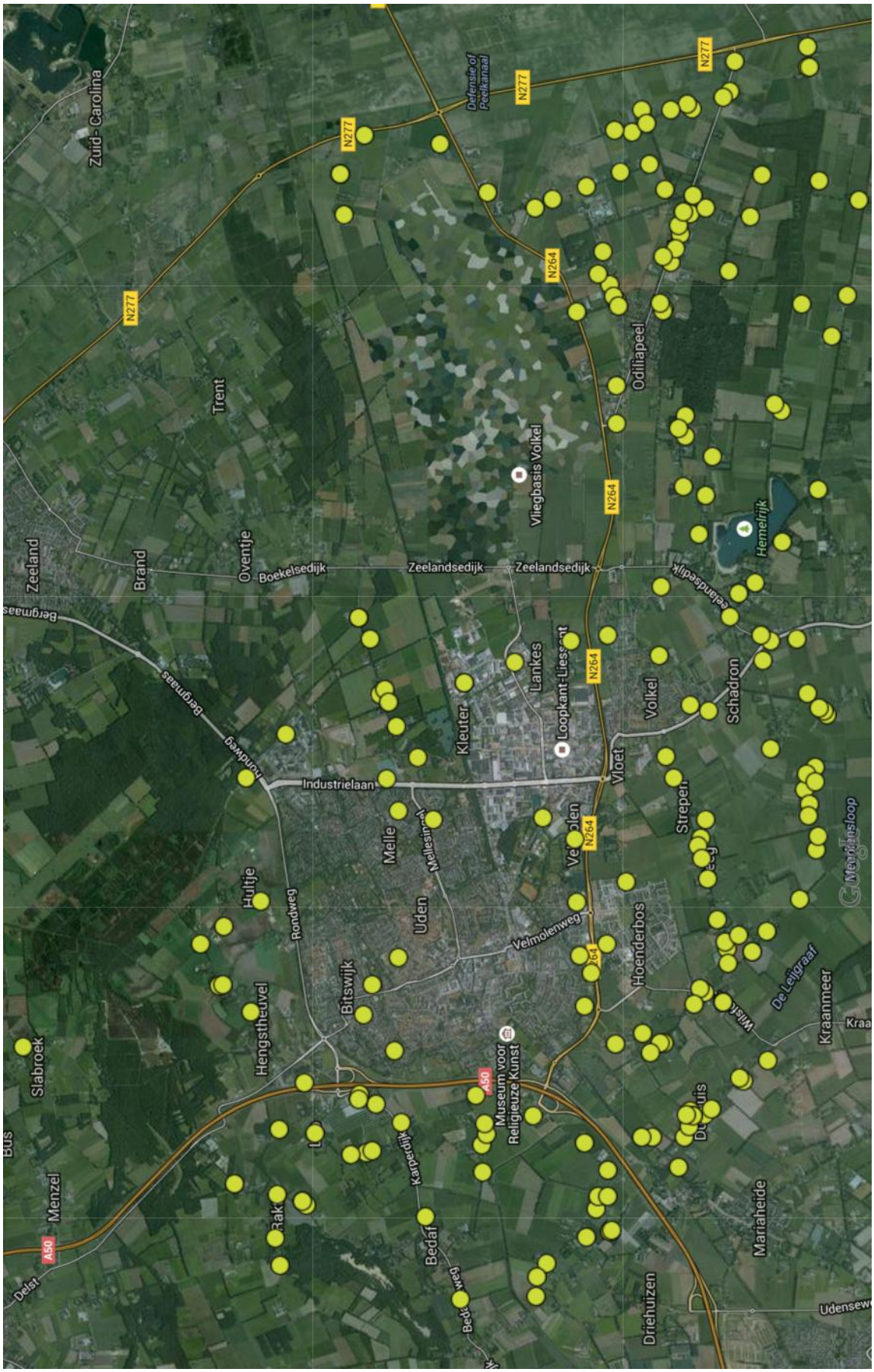
Bijlage 4 Aantal bedrijven, dieren en hectaren primaire sector

	Aantal bedrijven	Aantal dieren of hectaren
Akkerbouw (hectaren), totaal	**76**	**898,79**
Aardappelen	35	323,02
Akkerbouwgroenten	11	72,51
Granen	29	226,64
Suikerbieten	33	233,97
Overige	11	42,65
Varkens (dieren), totaal	**61**	**176.645**
Biggen	34	75.770
Fokvarkens	33	18.717
Vleesvarkens	49	82.158
Rundvee (dieren), totaal	**59**	**7.764**
Jongvee voor melkveehouderij	37	2.247
Vleeskalveren	4	2.499
Jongvee voor vleesproductie	20	211
Melk- en kalfkoeien (≥ 2 jaar)	33	2.682
Overige koeien	18	111
Stieren (≥ 2 jaar)	11	14
Tuinbouw open grond (hectaren)	**38**	**275,13**
Kippen (dieren), totaal	**14**	**617.070**
Leghennen	7	236.710
Vleeskuikens	2	230.000
Ouderdieren van vleeskuikens	5	150.360
Champignons (hectaren)	**9**	**2,407**
Tuinbouw onder glas (hectaren)	**7**	**7,8**
Edelpelsdieren (dieren)	**1**	**4.174**
Melkgeiten (dieren)	**1**	**600**

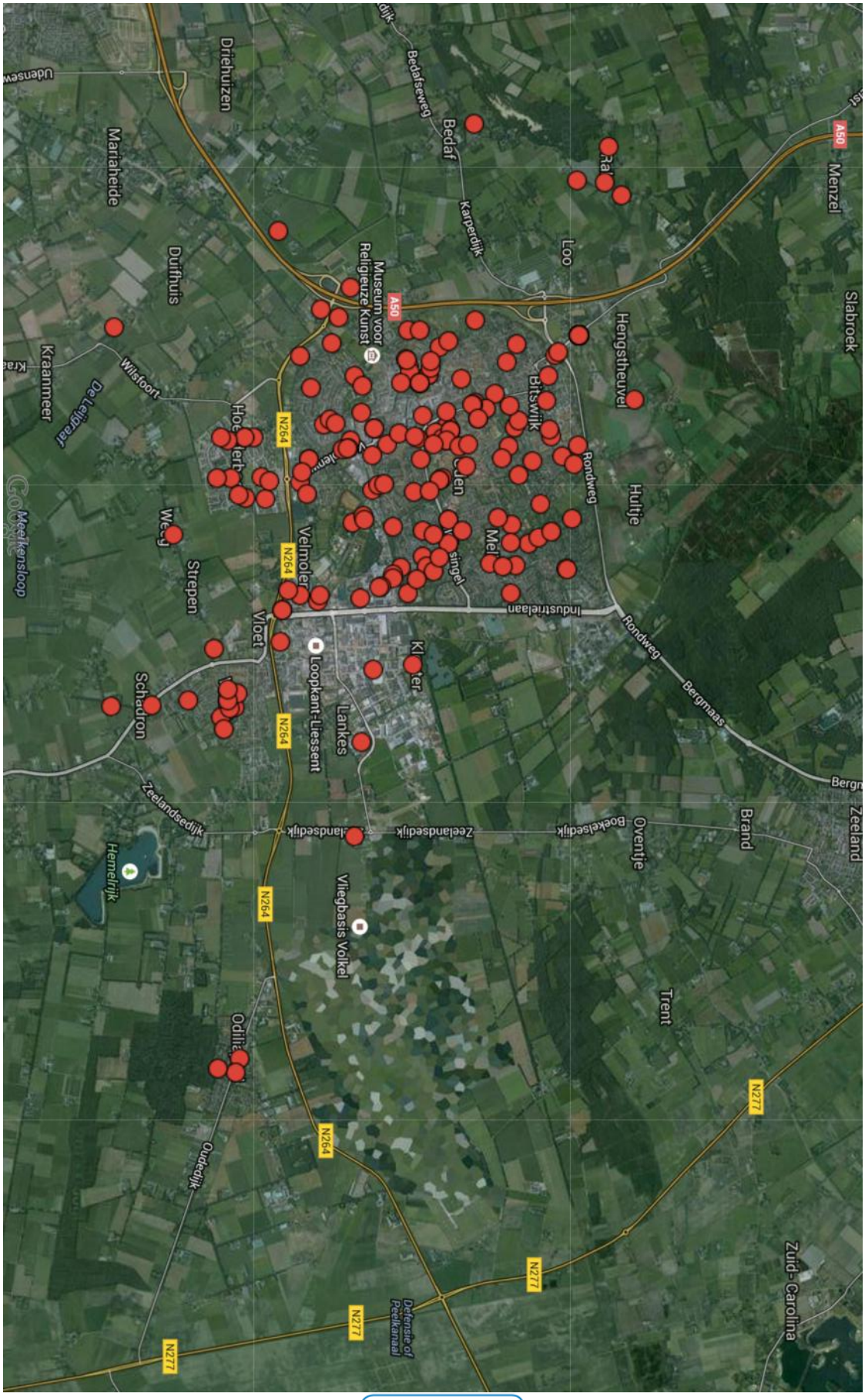
Bijlage 5 Aantal primaire bedrijven per gebied in Uden

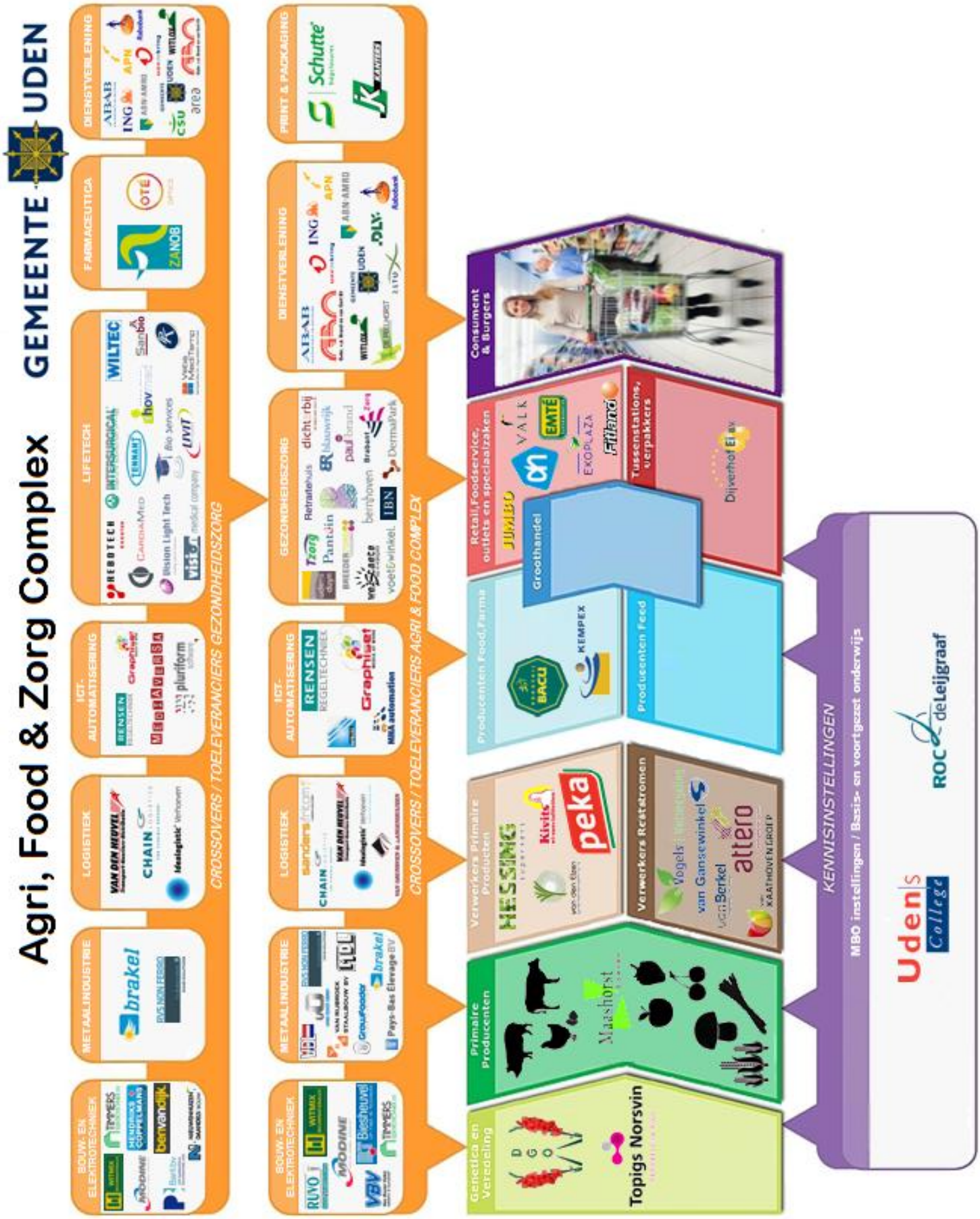
Bijlage 6 Vestigingen primaire bedrijven in gemeente Uden

Bijlage 7 Vestigingen gezondheidszorgbedrijven in gemeente Uden

Bijlage 8 Agri, Food & Zorg Complex gemeente Uden

Bijlage 9 Belangrijkste cijfers Agri, Food & Zorg Complex

